

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

Dospívání a volba povolání

Bakalářská práce

Brno 2009

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Radek Pospíšil

Vypracovala:

Romana Kmochová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne 9. prosince 2009

Romana Kmochová

.....

Děkuji Mgr. Radku Pospíšilovi, vedoucímu mé bakalářské práce, konzultantům Mgr. Martinu Novákovi a PhDr. Mgr. Petru Hlad'ovi za odborné vedení bakalářské práce a za poskytnuté rady a připomínky.

Zároveň děkuji vedení základních škol v Havířově, které mi svou ochotou vyšli vstříc a přispěli tak k realizaci mého projektu.

OBSAH

PŘEDMLUVA

ÚVOD.....	7

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ 10

1.1 Teorie dospívání.....	11
1.1.1 Faktory vnějšího a vnitřního prostředí jako činitelé psychického vývoje	12
1.1.2 Význam rodiny pro dospívajícího člověka	13
1.2 Somatický vývoj v období dospívání.....	14
1.2.1 U dívek.....	15
1.2.2 U chlapců	15
1.3 Poznávací procesy.....	16
1.3.1 Vývoj inteligence v pubescenci.....	16
1.4 Emocionalita	17
1.4.1 Proměna prožívání v dospívání	17
1.4.2 Kontrola hranic tužeb dospívajících	18
1.5 Vztahy v dospívání.....	19
1.5.1 Změna postoje v dospívání	20
1.5.2 Snaha o nezávislost	21

2 VOLBA POVOLÁNÍ..... 22

2.1 Zájem	23
2.1.1 Perspektivní orientace.....	24
2.1.2 Profesní orientace	25
2.2 Motivace.....	25
2.2.1 Funkce rodiny při ovlivňování zájmů dětí.....	27
2.2.2 Chyby dospělých vůči dospívajícím.....	28
2.3 Funkce základní školy související s profesní orientací žáků.....	28
2.3.1 Výchovný poradce - Pracovní náplň výchovného poradce	29
2.3.2 Systém poradenství.....	30
2.4 Volba povolání jako předmět	31
2.4.1 Cíle předmětu Volba povolání	31
2.4.2 Obsah učiva předmětu Volba povolání	33
2.5 Výchova k povolání	34

2.5.1 Výběr povolání dnes a v minulosti	35
2.5.2 Typ osobnosti a faktory ovlivňující volbu povolání.....	37

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	41
3.1 Sestavení dotazníku	41
3.1.1 Hypotézy a cíle	41
3.2 Sběr dat	42
3.3 Výsledky dotazníkového šetření	42
3.4 Ověření hypotéz	45
3.4.1 První hypotéza	45
3.4.2 Druhá hypotéza	45
3.5 Vyhodnocení cílů výzkumu	45
ZÁVĚR	46
RESUMÉ	48
POUŽITÁ LITERATURA	49
PŘÍLOHY	52

PŘEDMLUVA

Pojem dospívání a vše, co po této bouřlivé etapě následuje, může být opředeno mnoha otazníky. Zamysleme se proto poněkud hlouběji nad tímto nekonečným procesem, kterým z určité části prošel a projde každý jedinec. Pro někoho může být toto údobí plné nezapomenutelného, nového a nečekaného, pro někoho však strastiplného a nepříjemného. Jediné však co mají všichni v tomto okamžiku společné, je prožívání čehosi, co v každém z nás zanechá, nevymazatelnou stopu, při utváření samostatné a jedinečné osobnosti.

Další z významných okamžiků života každého jedince je také otázka jeho postavení ve společnosti, za kterým stojí mimo jiné také volba vzdělání a poté volba povolání. Pojem volba povolání se v průběhu posledních let stal velmi frekventovaným. Ne vždy se jím rozumí jedno a totéž. Jednou je pod ním chápána volba povolání doslova, tedy rozhodování o jednom konkrétním povolání, které by dotyčný chtěl vykonávat, podruhé rozhodování o výběru střední školy, potřetí hledání konkrétního zaměstnání, počtvrté některé jiné – obdobné rozhodování.

„Kdyby se lidé v dospělosti stávali tím,

po čem touží ve čtrnácti letech,

byl by svět dočista jiný. “

(Schweitzer)

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je *Dospívání a volba povolání*. Toto téma mne velmi zaujalo, a to jak z psychologického hlediska, kde jsem díky četbě různých pramenů literatury mohla proniknout hlouběji do této etapy lidského života, tak z oblasti rozhodujících procesů, které jsou nedílnou součástí budoucnosti nejen dospívajícího jedince.

Důvodem vzniku této práce byla také osobní zkušenost s volbou povolání, která ne vždy nabude zřetelných obrysů v okamžiku rozhodování. Jedinec absolvuje dlouhou cestou než nalezne sám sebe. K tomu je zapotřebí nejen vliv okolí, ale také vlastní odhodlání a víra, která není ve fázi dospívání mnohdy na dosah ruky. Volba povolání je významným krokem v životě každého člověka, je to oblast, kde se střetávají zájmy společnosti se zájmy mladistvých a jejich rodičů.

Při volbě povolání se jedná o skloubení charakteristických znaků osobnosti s charakteristickými znaky povolání. Rozhodující faktory spolu určitým způsobem souvisí, různě na sebe navazují a v konečném výsledku vytvářejí profesní dráhu příslušného jednotlivce.

Práce je dělena na dvě části. Cílem první, teoretické části, je popsat a vysvětlit jednotlivé faktory a klíčové okamžiky v životě dospívajících jedinců, které jsou nedílnou součástí nejen volby vzdělání a povolání, ale i součástí osobnostního růstu. Stěžejním bodem druhé, praktické části, je dotazníkové šetření, které mělo za cíl získat poznatky o vztahu žáků 9. tříd ZŠ k volbě povolání. Dotazník je uveden v příloze.

Dílčí cíle bakalářské práce jsou:

- Popsat a vysvětlit etapu dospívání a jeho projevy (v oblasti somatické, poznávacích procesů, oblasti emocionální a vztahové)
- Vysvětlit pojmy motivace, zájem, profesní a perspektivní orientace
- Nastínit proces a faktory ovlivňující volbu povolání (výchovně-poradenský systém, pedagogicko - psychologický systém, zavedení předmětu Volba povolání, vliv školy)

Při zpracování bakalářské práce jsem čerpala především z odborné literatury, z internetových zdrojů (stránky organizací, odborné články, internetové encyklopedie) televizních dokumentů a z vlastních znalostí dané problematiky. Dále jsem využila informací poskytnutých výchovnými poradci a pedagogy základních škol. Použila jsem také dotazníkovou metodu. Výsledky dotazníkového šetření jsou uvedeny v praktické části této práce.

Literatury zabývající se touto tematikou je velmi mnoho. Pro popis etapy dospívání, byly pro mou práci stěžejní knihy Marie Vágnerové. V této knize se čtenář velmi snadno naučí rozlišovat jaké projevy jsou v určitém období běžné a standardní, i když se mohou často zdát zvláštní a nepochopitelné. Předností knihy je, že nepřináší pouze obvyklý popis toho, co dítě v určitém věku dělá, ale vysvětluje celkovou dynamiku vývoje. Z této knihy jsem čerpala především pro kapitoly týkající se poznávacích procesů dospívajících a zabývající se rozvojem jejich inteligence.

Dále nemohu opomenout publikaci Pavla Říčana, která se opírá zejména o koncepci tzv. biodromální psychologie, kdy se jedná tedy o období od narození až po smrt. Velmi názorně a poutavě popisuje jednotlivá údobí lidského života a jeho projevy spojené se samotným vývojem. Vtipně a výstižně pojmenované názvy kapitol zaujmou čtenáře a donutí ho se hlouběji zamyslet nad smyslem života vůbec.

Za tematický mezník považuji knihu Juliána Melgosa. Tato publikace a jednotlivé její kapitoly jsou strukturovány velmi stručně, avšak výstižně. Rodičům, vychovatelům i samotným mladým lidem se snaží zpřístupnit téma ožehavé, leč mnohdy opomíjené. Přirovnává dospívání k času hledání velkých ideálů, touze po přátelství, lásce, touze být úspěšný. Autor nezapomněl na žádné z podstatných témat: jak si zvolit správné povolání, jak vycházet s rodiči a učiteli, jak najít dobré kamarády, co je důležité vědět o drogách, jak je to se sexualitou v dospívání apod.

Pro zpracování kapitol zaměřujících se na volbu povolání, jsem využila několik internetových zdrojů, <http://www.volbapovolani.cz/>, které se velmi podrobně zabývají nejen volbou povolání, ale i detaily spojenými s volbou vzdělání a povolání (jaké jsou možnosti dalšího studia po ZŠ, proč lidé pracují, jaké jsou dispozice jedince, rozdíl mezi brigádou a zaměstnáním apod.), o kterých by měl mít nejen dospívající jedinec

přehled. O samotném předmětu Volba povolání, jsem získala informace především na portálech <http://www.msmt.cz> a <http://www.rvp.cz>.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve dvaceti letech. První fáze dospívání je časově lokalizována přibližně mezi jedenáctým až patnáctým rokem, s určitou individuální variabilitou, danou v tomto případě především geneticky. Toto období je označováno jako pubescence. Dochází v něm ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. Nejnápadnější je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním. V souvislosti s ním se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke korekci sebepojetí.

V rámci celkového vývoje dochází i ke změně způsobu myšlení, dospívající je schopen uvažovat abstraktně, např. o různých alternativách, které zatím reálně nenastaly. Pubescent se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče, značný význam pro něj mají vrstevníci, s nimiž se ve větší míře než dříve ztotožňuje. Přijímá více odpovědnosti, velice odlišné od těch dosavadních. Otevírají se před ním dosud netušené možnosti. Zakončuje povinnou školní docházku a volí si svoje budoucí povolání, které bude mít též vliv na jeho sociální postavení. Získává první zkušenosti v partnerských vztazích, dospívání je dobou prvních lásek. Mnohé změny jsou primárně podmíněné biologicky, ale významně je ovlivňují i psychické a sociální faktory, které jsou ve vzájemné interakci.

Puberta přechází v další stádium, druhou fázi, označovanou jako adolescence. Tato fáze je rovněž dynamické údobí, významné pro formování hlubších osobnostních rysů, i když změny a vývojové skoky nebývají už tak převratné. Naopak, v průběhu adolescence dochází k postupnému vyhraňování a stabilizaci povahových vlastností. Trvá přibližně od patnácti do dvaceti let s určitou individuální variabilitou (zejména v oblasti psychické a sociální, vzácněji somatické).

Vstup do fáze adolescence je biologicky ohraničen pohlavním dozráním. Adolescence je však především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho sociální pozice. Mladý člověk získává nové role spojené s vyšší sociální prestiží. Emancipace z vázanosti na rodinu je obvykle dokončena,

vztahy s rodiči se stabilizují a zklidňují. Vrstevníci jsou ještě významnější, než byli dříve. Partnerské vztahy tohoto období bývají mnohem zralejší.

1.1 Teorie dospívání

Proměny typické pro období dospívání, jež má dlouhou historii, byly různým způsobem interpretovány podle toho, z jaké teorie autor vycházel. Jak uvádí Melgosa (1999, s. 20), například již Aristoteles poukazoval na některé projevy dospívajících. Především záporně hodnotil to, že adolescenti jsou plní vášně a sexuální touhy, že se snadno nechají vyprovokovat a unést svými náladami. Popisuje však i to dobré, co v mladých lidech dříme – jsou dobrosrdeční, důvěřiví, sebevědomí a kladou si vysoké cíle.

Přestože po Aristotelovi se ještě mnozí další zabývali tématem dospívání, systematickému bádání tohoto fenoménu odborníci věnují teprve od počátku 20. století. Sigmund Freud, zakladatel psychoanalýzy, nazval toto období genitálním stadiem. Podle jeho názoru je typické novým oživením sexuálního pudu na jiné úrovni než dříve. Sexuální potřeby sice stále určují směřování osobnosti, ale nyní není objekt jejich potencionálního uspokojení členem rodiny, už nejde o incestní zaměření. Určitá proměna je zřejmá i v charakteru těchto vztahů: dospívající jedinec je méně egocentrický, neusiluje v takové míře jenom o vlastní uspokojení, ale snaží se ve vztahu také něco poskytovat. Tyto změny vyvolávají v dospívajících také vnitřní rozpor – úzkost, osamocení, zmatek, vinu.

E. H. Erikson období dospívání označuje jako fázi hledání a vytváření vlastní identity. Pubescent překračuje hranici aktuální reality a usiluje o sebeurčení i hypoteticky. V procesu rozvoje individuální identity hraje velkou roli přechodné stadium tzv. skupinové identity. V této době nabývá na významu ideál, který si pubescent vytvoří. Níže uvedená Eriksonova epigenetická tabulka popisuje jednotlivá životní období.

Jean Piaget zdůrazňoval intelektuální rozměr dospívání. Podle něj jde o období intelektuálního rozvoje, které každému jedinci poskytuje potřebné duševní schopnosti. Když dospívání skončí, myšlení dosahuje již úrovně dospělého člověka.

Tab.č.1 Epigenetická tabulka podle Eriksona

Stadium	Věk	Psychosociální krize	Účinná síla
1.orálně-smyslové	do 1roku	důvěra x nedůvěra	naděje
2.muskulárně-anální	1-3 roky	autonomie x stud a nejistota	síla chtění
3.pohybově genitální	3-6 let	iniciativa x vina	cíl (záměr)
4.latentní	6-12 let	píle x podřízenost	kompenzace
5.adolescence	12-19 let	identita Ega x zmatení rolí	poctivost
6.raná dospělost	20-25 let	intimita x izolace	láska
7.střední dospělost	26-64 let	plodnost x stagnace	péče
8.pozdní dospělost	65-smrt	Integrita Ega x zoufalství	moudrost

[Zdroj: wikipedia.org]

Někteří autoři je dále rozdělují na stadium sociální identity a pozdější stadium osobní identity. Sociální identitou se rozumí ztotožnění se skupinou vrstevníků a nalezení vlastního místa mezi nimi v soutěži i v solidaritě. Dítě se citově radikálně odvrací od své rodiny, zejména od rodičů. Stadium osobní identity má vést k osvojení zralého pohledu na vlastní osobu a okolí a mravní orientaci. Dospívající si postupně buduje dospělé sebepojetí.

Pozdější období dospívání je charakteristické svou orientací na budoucnost včetně plánování další kariéry a hledání partnera. Ve společnosti, která běžně prodlužuje ekonomickou závislost mladistvého prostřednictvím dlouhého studia nebo nezaměstnanosti, je obtížné určit konec období dospívání a začátek dospělosti.

1.1.1 Faktory vnějšího a vnitřního prostředí jako činitele psychického vývoje

Prostředí ovlivňuje psychický vývoj individuálně specifickým způsobem, který závisí jak na kvalitě, intenzitě a době působení tohoto prostředí, tak na dědičných předpokladech, které jsou jím stimulovány.

Jak uvádí Paulík (2002, s. 15), vývoj psychických vlastností lze do určité míry ovlivňovat. Každý jedinec je spoluvytvářen prostředím, v němž žije. Aby v něm mohl

uspokojivě existovat, musí se mu přizpůsobit a akceptovat jeho požadavky, případně se může pokusit je změnit, aby lépe vyhovovalo jeho potřebám. Pro rozvoj psychických vlastností jsou nejvýznamnější sociokulturní vlivy. Představují soubor podnětů, které obvykle působí v rámci sociální interakce. Jde o tzv. proces socializace, rozvíjející takové vlastnosti a kompetence, které umožňují postupnou integraci jedince do určité společnosti. Společenské působení na člověka je mnohostranné.

Každý z nás je členem určitých větších nebo menších společenských skupin. Na naše chování a prožívání mnohdy silně působí chování jiných lidí, kteří nemusí být ani fyzicky nablízku. Vnímání a posuzování člověka člověkem lze považovat za základ sociálního styku. Je pro ně příznačná zvláštní citlivost, vcítění (empatie), vzájemné porozumění a ztotožnění, což činí sociální vlivy zvláště působivými.

Socializační činitelé:

Obecné sociokulturní vlivy působí na všechny členy dané společnosti. Jejich prostřednictvím si všichni její příslušníci osvojí obdobné normy, hodnoty, způsoby uvažování a chování, které jsou vyžadovány a pozitivně hodnoceny. Větší sociální skupina či vrstva, ke které jedinec náleží, mu obecné sociokulturní vlivy určitým způsobem zprostředkovává a interpretuje. Například tím, že některé pro ni mají větší hodnotu než jiné nebo k nim zaujímá specifický postoj. V tomto směru jde spíše o varianty obecného sociokulturního vzorce. Jsou zřejmé určité v určitém etniku, sociální vrstvě apod. Jejich působení je zprostředkováno malými sociálními skupinami (především rodinou) nebo institucemi a jejich psanými pravidly, případně působení medií.

Malá sociální skupina je vymezena přímým kontaktem a osobním významem všech svých členů, svou strukturovaností a přesným vymezením všech rolí. Člověk se do ní dostává různým způsobem, výběrově (např. do party nebo sportovního klubu) i nevýběrově (např. tím, že se do ní rodí). Nejvýznamnější sociální skupinou, fungující jako primární socializační činitel, je rodina.

1.1.2 Význam rodiny pro dospívajícího člověka

Podle Orvina (2001, s 22) je rodina psychologický podpůrný systém určený k podpoře svých členů v časech protivenství. V rodinách se děti učí, jak se stát

nezávislími, jak vyjít ze své izolace a plně se integrovat s druhými lidmi a se svými partnery, jak dotvořit svoji osobnost a dosáhnout naplnění jako jedinec jedinečný ve své vlastní identitě. Tyto zkušenosti pomáhají formovat jejich očekávání, co jim okolí nabídne a co od nich bude vyžadovat jako od jedinců hodných respektu bližních, ale i sebe samých.

I když si dospívající přinášejí do svého zápasu o dospělost své vlastní přednosti a nedostatky, na to, jak brzy vyrostou z dětských střevíčků, bude mít vždy velký vliv psychologické zdraví těch, kdo je zplodili, živilí a vychovali. Je důležité, aby rodiče porozuměli nejen tomu, co se děje s jejich dětmi, ale aby též pochopili, co se děje s nimi samými.

Rodiče zastávají mnoho podstatných funkcí, které jsou nezbytné pro formování a rozvoj mladého člověka. Mezi ty patří jak starost o tělesné potřeby potomků (jídlo, přístřeší, ochrana), tak i vedení dětí k samostatnosti. Důležitou roli hrají rodiče v okamžicích, kdy jsou jejich potomci nuceni se sami rozhodnout. Například při volbě dalšího studia, či volby povolání se z velké části děti obrací především na své rodiče. Ti chtějí pro své dítě jen to nejlepší, avšak ne vždy je jejich rada ta správná.

1.2 Somatický vývoj v období dospívání

„Ne všichni dospívající zjistí, že tělesný růst je požehnáním. Mnozí mají obavy z předčasného nebo opožděného vývoje. Zdá se jim, že jejich tělo nevyhovuje nerozumným měřítkům společnosti. Dospívající, kteří jsou z rytmů přírody nešťastní, také budou na své rodiče klást větší nároky. Pokud se náhodou postup přírody nelíbí ani rodičům, ani dětem, pak se život doma může podobat sopce“.
(West, G. Kenneth, 2002, str. 118)

Vlastní zevnějšek je důležitou součástí identity, a proto bývá taková změna subjektivně citlivě prožívána. Zásadní a zjevná proměna těla může dokonce v krajním případě stimulovat pocit ohrožení integrity vlastního já a prakticky vede ke ztrátě sebejistoty. Tak tomu bývá nejenom v období dospívání, ale i v jiných životních situacích.

V dospívání jsou tedy obzvlášť intenzivně řešeny otázky : „ *Kdo jsem, co umím, kam směřuji?* “ *Pokračuje tím proces osamostatňování a rozvoje, individuální identity.* (Čačka, O., 2000, str. 247)

Pochybnosti o svém zjevu mívá i ten nejatraktivnější dospívající. V této době už nebere své tělo jako danost. Už ví, že by mohl vypadat i jinak, lépe. Tělesná atraktivita má svou sociální hodnotu. Jestliže se pubescent za atraktivního nepovažuje, může to ovlivnit jeho další směřování či hierarchii hodnot. Vědomí menší tělesné přitažlivosti stimuluje snahu o nějakou kompenzaci. Stává se impulzem k tomu, aby jedinec hledal jiný způsob seberealizace. Mnoho dalších možností nemá a žít z úspěchů daných tělesnou krásou nemůže. Menší atraktivita tak může představovat výhodu, protože se stane podnětem k dalšímu osobnostnímu rozvoji.

1.2.1 Somatický vývoj u dívek

Ranější dospívání chlapců nebývá tak zatěžující jako předčasné tělesné dospívání dívek (srov. Říčan 2004, s. 171). Paulík (2002, s. 18) také poukazuje na subjektivně důležitou reakci okolí. Ta bývá u dívek s jejich tělesnými změnami nápadnější. Na posuzování vlastního zevnějšku působí i aktuální všeobecný ideál krásy.

Jak uvádí Říčan (2004. s. 174) dívky, které dozrávají časně, jsou z hlediska vývoje osobnosti spíše v nevýhodě. Problém je už v tom, že je u nich častý rozpor mezi rychlým tělesným dozráváním a duševní vyspělostí. Bývají sexuálně atraktivní a budí pozornost ve třídě i mimo ni. Mají dříve schůzky s chlapci, také staršími, což je rovněž nevýhoda, a někdy se hůře učí – jsou předčasně zaujaty něčím jiným.

1.2.2 Somatický vývoj u chlapců

U chlapců je ze sociálního hlediska významný především růst a posléze rozvoj svalů. Brzy dospívající chlapci bývají – v pubescenci i později – vyšší, těžší, svalnatější, vynikají ve sportu. Také dospělí se k nim chovají jinak, protože působí dojmem starších a dospělejších a jsou sexuálně atraktivní jak pro dospělé ženy, tak pro mladé dívky (viz. Říčan 2004, s. 173). Jejich výhody trvají až do dospělosti. Tvrdí se, že bývají více konvenční ve volbě profesionální dráhy a v celém způsobu života. Pokud ovšem časná zralost vede k brzkému zahájení častějšího sexuálního

styku, slábne pracovní či studijní ctižádost a kázeň a chlapec je v dospělosti méně úspěšný, aspoň pokud jde o pracovní sféru.

Pozdě zrající chlapci podle Říčana (2004, s. 174) mívají potíže v kolektivu třídy i jinde už jen proto, že jsou menší, slabší, nenápadnější. Chtějí-li na sebe upozornit, prosadit se, musí se chovat nápadně. Volí si často jiné zájmy než sportovní, protože v nich mohou být úspěšní, zatímco ve sportu mají málo šancí. Trápivají je pocity méněcennosti pro různé společenské neúspěchy. V dospělosti bývají méně úspěšní v konvenčním smyslu, jsou však často tvořivější a dovedou lépe porozumět druhým. To vše platí ovšem pravděpodobnostně, jsou to pravidla s mnoha výjimkami.

1.3 Poznávací procesy

Vágnerová (2000, s. 61) tvrdí, že rozvoj poznávacích procesů, tedy i způsob uvažování, závisí na interakci dvou základních složek: zrání a učení. Období dospívání je charakteristické biologickým zráním i dosažením určité úrovně zkušenosti dané systematickým vzděláváním. V závislosti na tom dochází ke kvalitní proměně způsobu uvažování dospívajících.

Dospívající si postupně osvojí abstraktní způsob myšlení, kde se předmětem úvah může stát cokoliv. Obsah je zaměnitelný, ale způsob, tj. forma, zůstává. Myšlenková nezávislost na konkrétní realitě umožňuje dospívajícím chápat různé teorie a řešit problémy jiným způsobem než dosud.

1.3.1 Vývoj inteligence v pubescenci

Podle Říčana (2004, s. 174) je patnáctiletý schopen vědecky myslet. Ovšemže pomalu s mnoha chybami, protože mu chybí zkušenost, cvik, a trpělivost, ale v patnácti už ovládá všechny podstatné obraty vědeckého myšlení. Zajímavým novým jevem je myšlení o myšlení. Je schopen se zamyslet a říci si: „Ano, já myslím. A já také myslím na to, že myslím. Ale vždyť já také myslím na to, že myslím na to, že myslím. A vždyť to tak může jít donekonečna!“ Klíčovou novinkou jsou formální logické operace. Myslet formálně znamená myslet nezávisle na obsahu. Formální logické operace lze označit i jako hypoteticko - deduktivní myšlení. Schopnost uvažovat hypoteticky, tj. o různých reálně neexistujících alternativách, které mnohdy ani existovat nemohou, se projevuje v postoji dospívajících ke světu i k sobě samému.

Nový způsob uvažování se stává zdrojem nejistoty. Z tohoto pohledu není nic jednoznačně dáno, všechno může být i jinak. Hypotetické myšlení má v době dospívání ještě mnohé nedostatky. Projevem nezralosti uvažování dospívajícího je neschopnost přesněji diferencovat mezi reálně existujícími a pouze možnými, různě pravděpodobnými alternativami.

Vágnerová (2000, s. 62) také upozorňuje na vliv školy, jež rozvíjí určitý způsob uvažování u žáků. Ten často nemá přímý a jednoznačný vztah k běžným životním situacím. Ovlivňuje dětské myšlení poněkud jednostranným způsobem. Problémy, které se žák učí řešit ve škole, mívají abstraktní, modelový charakter a nebývají zatíženy balastem různorodého kontextu. Dospívající si ovšem uvědomuje, že situace běžného života takto definovány nejsou. Na jedné straně mají reálné problémy převážně konkrétní charakter, takže k jejich porozumění i řešení není třeba abstraktně uvažovat, ale na druhé straně mohou být velice komplikované.

1.4 Emocionalita

O oblasti emocionální v období pubescence hovoří Říčan (2004, s. 177) jako o „hormonální bouři“, která rozvíří poměrně klidnou citovou hladinu předchozího stádia. Ať už pubescent navenek ovládá své city, nebo je jen nepokrytě projevuje, musíme počítat s větším „citovým rozkyvem“, ten může dítě (nebo ne-už-dítě) překvapit, zaskočit, může se jemu samému zdát podivný, nenormální. Pubescent reaguje podrážděně. Jeho nálady bývají labilní, nápadně často se mění, převládají však záporné emoce: rozmrzelost, nepokoj, neklid, horečná aktivita, pak zase apatie hraničící s depresí. Dospívající sám nerozumí tomu, co se s ním děje, vysvětlení hledá přirozeně především v tom, jak se k němu chová jeho okolí. U citlivějších jedinců se objevují poruchy soustředění (a zhoršení školního prospěchu, jež mívá ostatně více příčin), snadná unavitelnost, horší, méně klidný a vydatný spánek, úzkost.

1.4.1 Proměna prožívání v dospívání

Dospívající se v tomto období věnují svým emočním prožitkům mnohem více než dříve. Mohou být uzavřenější, nedávají najevo všechny své pocity. V době dospívání se s celkovou proměnou uvažování a rozvojem identity objevují ve zvýšené míře obavy

spojené s pocitem existencionálního ohrožení, nejistoty vlastní pozice ve světě, či existence tohoto světa.

Jak uvádí Čačka (2000, s. 251-252), dospívající mají zvýšenou citlivost na kritiku, zvláště pak na nespravedlnost. Mnohé reakce jsou často jen maskující pózou reálné emoce, zvláště když byl zraněn či ponížen sebecit. Ostýchají se projevit své city i vůči rodičům a chovají se k nim často odmítavě a hrubě, třebaže mají ve skutečnosti silnou potřebu kontaktu, uznání a akceptování.

„Emoce mohou ovlivňovat kvalitu výkonu, mohou školáka aktivizovat i tlumit. Aktuální emoční prožitek může mít větší vliv než dlouhodobá motivace. Např. dítě by chtělo uspět, ale citové napětí, tréma a strach mu nedovolí pracovat, jak by samo chtělo a na takové úrovni, která by odpovídala jeho schopnostem. Dítě, které je emočně labilní, bude mít větší problémy se zvládáním školních požadavků a bude ve zvýšené míře ohrožené rizikem selhání. Školák může efektivně pracovat jen tehdy, pokud se cítí dobře. Nejčastějšími negativními emocemi, které se projeví i zhoršením výkonu, jsou úzkost, strach a smutek.“ (Vágnerová, M., 2001, str. 194)

1.4.2 Kontrola hranic tužeb dospívajících

Sny o úspěšné budoucnosti mohou náctileté motivovat, aby sledovali pozitivní cíle. Chápou, že svých snů nedosáhnou bez tvrdé práce, a většina z nich se naučí své uspokojení odkládat a místo toho studovat a připravovat se na budoucí povolání. Měli by si stanovit cíle týkající se volby povolání. Volba by měla mít však dostatečně pružná, ab bylo možné ji přizpůsobit dostupným možnostem zaměstnání.

West (2002, s. 124) se zmiňuje o tom, že mladí citliví lidé si přejí vyniknout, začínají rozvíjet svůj talent a rozšiřovat své schopnosti. Tím vytvářejí slušné základy, na kterých bude v příštích letech stát jejich kariéra a ambice. Avšak u dospívajících, kteří prožili příliš mnoho neúspěchů, se realistické sny neobjeví. Nakonec mohou rozpolcení náctiletí odejít ze školy a začít se životem probíjet vzhůru k úspěchu. Je také smutné, že příliš mnoho těchto zklamaných mladých se brzy stane obětí nezaměstnanosti, či snad hůř, zločinu. Mnozí dospívající jsou odsouzeni k životu ve vězení jiného druhu a nekriticky přijímají sny, které jim vnucují jejich rodiče.

Dalším faktorem dospívání, který je bezesporu jedním z klíčových, je kontrola náctiletých nad sebou samými, či kontrola hranic jejich tužeb. Na rozdíl od rodičů, kteří uznávají hranice své vlády, jsou mladí lidé fascinováni svou nově objevenou schopností jednat. West (2002, s. 126) uvádí v možnost fakt, že rodiče a náctiletí stojí před většími problémy, co se týče otázky kontroly, než rodiny v minulosti. Jedním důvodem je, že mladí lidé žijí v domě svých rodičů mnohem déle než minulé generace. Už nechodí do učení k mistrovi ani nestudují daleko od domova. Většina z nich tráví tyto formující roky u své rodiny.

Melgosa (1999, s. 22) upozorňuje také, že v průmyslově vyspělých zemích mladí lidé nemají možnost objektivně určit, kdy se stávají dospělými, a ani starší generace přesně neví, kdy tak s nimi má začít jednat. Zdá se, že generační propast je dnes větší než v minulosti. Rodiče – nemluvě o prarodičích – dnešních dospívajících nenavštěvovali školy vybavené počítači, neměli k dispozici volné peníze, jen nemnozí měli doma televizi či auto. Co je důležitější, neměli tak komplexní a různorodou nabídku možností, jakou mají mladí lidé dnes. Nemuseli také řešit problém nezaměstnanosti mládeže v takové míře, jako je to dnes běžné ve většině zemí.

Tyto okolnosti činí dnes dospívání nejen jedním ze společenských problémů. Společnost nemá žádné iniciační rituály, které by oznamovaly jejich vstup dospívajících jedinců do dospělosti, a nenabízí žádné přesné datum, které by označovalo její začátek. Dospívající jsou chyceni mezi svým dětstvím a dospělostí a tím více usilují, aby se s nimi zacházelo jako s rovnocennými dospělými.

1.5 Vztahy v dospívání

Za jednu z hlavních hybných sil pubescentního vývoje považuje Říčan (2004, s. 183) vztah k vrstevníkům. Skupina vrstevníků, zvláště školní třída, ale i parta vytvořená kolem sportovních a jiných zájmů, má stále větší vliv. Veřejné mínění třídy nebo jiné skupiny vrstevníků je teď už tak silné, že jeho odsudek představuje těžkou hrozbu. Kvůli ní pubescent raději riskuje i dost vážný konflikt s rodiči a učiteli. Zvláště tam, kde v rodině chybí solidní citové zázemí, podléhá pubescent vrstevníkům až nebezpečně. Snaží se být za každou cenu populární, nebo aspoň nevybočovat.

V tomto období také pubescent touží po věrném kamarádovi, se kterým by si rozuměl (dívka po kamarádce). Má-li štěstí, najde ho (ji). Pak spolu tráví spousty času a dospělí se diví, kolik si toho ti dva chlapci (dívky) mají co povídat. Ty dva ovšem ani ve snu nenapadne, že by mohli říci komukoli z dospělých, o čem si povídají, i kdyby chtěli, nedovedli by to patrně v jiném vztahu vyjádřit. Takové důvěrné přátelství může vydržet řadu let, dokonce celý život. Kromě toho, že má velkou hodnotu samo o sobě, je cenné i jako příprava pro mileneckou a manželskou důvěrnost.

1.5.1 Změna postoje dospívajících k okolí, k sobě samému i ke studiu

Jak uvádí Vágnerová (2001, s. 238), dospívající se právě v tomto období stávají kritičtější k požadavkům učitele i ke školním normám. To se projeví ve vztahu ke školní práci i v chování. Dospívající už není ochoten akceptovat názory či rozhodnutí učitelů zcela automaticky, bez ohledu na jejich obsah. Už nepřijímá formálně vymezenou a zcela bezvýhradnou podřízenost. Učitel ztrácí své výsadní postavení, které do té doby automaticky měl. Dospívající akceptuje učitele jako autoritu jen tehdy, když mu něčím imponuje. Je ochoten si učitele vážit na základě jeho vlastností a chování, ale nikoliv pro jeho sociální nadřazenost.

Na jedné straně jsou dospívající žáci přísnými kritiky a na druhé straně stále potřebují imponující vzor, který by jim sloužil jako zdroj určité jistoty orientace. Jsou rádi, když je učitel bere alespoň do určité míry jako rovnocenné bytosti. Takový učitel prostřednictvím pozitivní zpětné vazby kladně ovlivňuje i jejich motivaci ke školní práci. Pubescentní kritika učitelů je tak běžná, že je skoro zbytečné se o ní zmiňovat. Třída je bystrým kolektivním pozorovatelem: každou chybu, každý osobní nedostatek postřehne a pohotově komentuje. Přezdívky učitelů bývají nelítostně trefné. Kladný vztah k učitelům se naopak dává najevo jen s ostychem a s opatrností, pubescent se bojí, že jeho sympatie budou označeny za šplhounství.

Na místě je otázka, proč v období dospívání vznikají nejen studijní problémy. Ty mohou mít nejrůznější příčiny.

- Častým jevem je ztráta zájmu o studium. Dospívající si uvědomují, kolik možností se před nimi otevírá. Jakoby si chtěli dokázat, že na sebe mohou

spoléhat, že jsou samostatní. Prožitky, které se jim nyní nabízejí, jsou pro ně mnohem zajímavější než studium. Navazují přátelství s opačným pohlavím; zajímají se o hudbu, oblečení, diskotéky, někdy je mohou zlákat i drogy nebo kriminalita.

- Jinou příčinou špatného prospěchu může být snaha vynutit si zájem rodičů. Třeba že si to plně neuvědomují, potřebují dospívající pomoc dospělých. Vědí například, že když domů přinesou špatnou známku, rodiče si začnou dělat starosti, budou si s nimi chtít promluvit nebo je i potrestat. V každém případě se tak stanou na pár dní středem pozornosti. Jindy se špatný prospěch může stát určitou formou pomsty, když je dospívající nespokojen s poměry v rodině nebo je znechucený způsobem, jakým s ním rodiče jednají. Rozhodne se proto rodiče „vytrestat“ tím, že nosí domů špatné známky.
- Studijní problémy také mohou nastat díky dočasné nevyzrálosti intelektu. Zatímco již někteří žáci jsou schopni postihnout složitost určitých „nesnadných“ témat, jiní ještě nedosáhli požadované intelektuální úrovně.

1.5.2 Snaha o nezávislost

Podle Vágnerové (2000, s. 284) je cílem dospívání dosažení žádoucího stupně samostatnosti, odpoutání ze závislosti na dospělé autoritě. S tím bývají spojené tendence překračovat hranice zakázaného chování a zkoušet tabuizované aktivity, které vyvolávají potřebný pocit k uspokojení. V tomto věku se zvyšuje tendence experimentovat s rizikem, dospívajícím chybí zkušenost a náhled na vlastní zranitelnost. Větší vliv vrstevnické skupiny může stimulovat zájem o mnohé aktivity, které jsou z hlediska dalšího rozvoje dětské osobnosti nežádoucí a mohou je negativně ovlivnit.

Také Říčan (2004, s. 184) upozorňuje na vliv vrstevníků, který usnadňuje nezbytnou citovou emancipaci od rodiny a získání nezávislosti, často je však tento tlak (vlastně tah) příliš silný a dítě se ocitá v bolestném konfliktu. Osamostatňování v pubescenci bývá bolestné. Dítě si – více či méně jasně – uvědomuje, že se loučí s dětsky samozřejmou loajalitou k rodičům, s dětskou něhou a důvěřivostí.

2 VOLBA POVOLÁNÍ

Taxová (1987, s. 70) hovoří o volbě povolání jako o jednom z nejzávažnějších problémů puberty. Volba povolání je podmíněná základním procesem profesionální orientace, vyhraňováním zájmů, postojů a schopností jedince, stupněm a kvalitou dosaženého školního vzdělání s patřičným ohodnocením, úrovní sebepoznání a přiměřeného sebehodnocení, silou a vyhraněností motivace budoucího uplatnění, ale i informovaností o jeho možnostech, znalostmi o obsahové náplni jednotlivých profesí, nebo alespoň těch, k nimž jedinec zájmově směřuje.

Gajdošová - Herényová (2002, s. 141) hovoří o výběru povolání, jako o dlouhodobém a velmi složitém procesu. Tento proces má u většiny lidí několik etap, ve kterých se jejich rozhodnutí předcházející relativně definitivní volbě postupně vyhraňují. Volba profese, které předchází volba studia, školy, učebního nebo studijního oboru, je jedním z nejdůležitějších rozhodnutí v životě člověka. Je to zejména proto, že volbou profese a potom její realizací si vlastně volíme svůj budoucí životní styl, společenský status, podmínky životního a sociálního prostředí, uspokojení a seberealizaci, osobnostní a kvalifikační růst a rozvoj.

Volba povolání je podle Říčana (2004, s. 183) také testem rodinných vztahů v pubescenci. Zvláště nebezpečné je rozhodovat za dítě, jde-li o střední školu. Rodiče dost často rozumně uváží, že bude nejlepší dát dítě na gymnázium a pak se uvidí. Dítě se tedy nějak zmanipuluje, případně i protlačí přijímacím řízením a z bezradnosti se podvolí. A zase může po léta doutnat pubescentní vzpoura, která otravuje vztah k rodičům, ke škole i k sobě samému.

Jak píše Říčan (2004, s. 183), pro mnoho dnešních pubescentů je volba povolání psychologicky předčasná, nejsou pro ni zralí a dostatečně připravení. Polytechnická výchova dnešní školy je pro ni užitečnou přípravou, ale často chybí bližší seznámení se světem práce dospělých, v němž by si pubescent měl vyhlídnout „to své“ konkrétní, pro něj smysluplné místo. Při každém problematickém rozhodování by si rodiče měli udělat čas a získat co nejvíc informací o všech možnostech, zejména o těch, kterým dává – třeba váhavě – přednost dítě.

Melgosa (1999, s. 50) uvádí volbu povolání v různých fázích. Skupina odborníků vedená F. Ginsbergem vypracovala teorii, jež sleduje proces výběru povolání. Podle této, dnes všeobecně přijímané teorie se dítě pro povolání začíná rozhodovat již v raném věku. Toto rozhodování pokračuje až do doby, kdy mladý člověk nastoupí do práce.

- Fáze fantazie – dítě sní o tom, že bude mít atraktivní a originální povolání. Tyto sny jsou často inspirovány hrdiny z knih či filmů, nebo vycházejí z nerealistického pohledu na svět dospělých. V této fázi nebere dítě v úvahu nějaké překážky.
- V druhém období hovoříme o fázi hypotetické, ta začíná již v raném dospívání a projevuje se vážnější snahou vytvořit si plán pro budoucnost. Dospívající přitom upřednostňují některé profese. Pozorují lidi, kteří tato povolání vykonávají, avšak téměř vždy pouze informativně, bez hlubšího zájmu.

S přibývajícím věkem si děti začínají uvědomovat své schopnosti i svá omezení, všímají si překážek i příležitostí.

- Rozhodnutí se završuje asi v osmnácti letech – u někoho dříve, u jiného později, kdy dospívající zvažuje také svou osobní situaci, své zájmy a možnosti. V této chvíli již došel do realistické fáze celého procesu, který tím ovšem není ukončen. Od nynějška bude mladý muž či žena v rámci základního rozhodnutí i nadále objevovat různé možnosti, aby si nakonec vybral konkrétní povolání.

2.1 Zájem

„Podstatným znakem zájmu je pozornost, ale zájem je více než pozornost, je to výběrová vedlejší pohotovost pozornosti vůči určitým objektům. Podstatou zájmu je afektivní zaujetí k pozorování něčeho, spojené se zálibou zabývat se určitým předmětem jako objektem poznání.“ (Nakonečný, M., 1998, s. 421)

Každý jistě ve svém dosavadním životě prošel obdobími, kdy ho bavilo jednou to, podruhé ono, přičemž na některé zájmy už dnes úplně zapomněl. Proto při posuzování

zájmu z hlediska volby povolání nelze plně spoléhat na momentální nadšení pro určitého koníčka, pro určitý druh práce, pro určitou teoretickou disciplínu, či pro určité hezké věci.

Strádal (2001, s. 26) zformuloval tři otázky, které je dobré si při posuzování vlastních zájmů položit:

- Jak dlouho se již zájem projevuje? – trvání
- Jak často a jak pravidelně se projevuje? – častý výskyt
- Dokážou vynaložit námahu, abych se zájmu věnoval, i když při tom musím překonat určité překážky? – intenzita

Strádal (2001, s. 26) tvrdí, že ne každý ovšem u sebe takový silný zájem objeví. Pak mu nezbyvá, než trpělivě získávat informace o povoláních, radit se s rodiči, s poradci, s učiteli, případně absolvovat některý z existujících testů zájmů. Zkrátka snažit se odhalit některou oblast světa práce, která má největší šanci, že probudí jeho zájem, že jeho srdce k ní přilne. Zájem je stálý a trvalý („stabilní“), jestliže trvá delší dobu, prosazuje se při každé příležitosti a dokáže překonat překážky. V popředí zájmu pubescentů jsou skupinové hry, společné pro chlapce a dívky.

Chlapci preferují zájem o sportovní hry (v souvislosti s fyzickým vývojem), konstruktivní a stolní hry, dobrodružnou četbu. Dívky upřednostňují literární, hudební a divadelní zájmy. Do popředí se dostává zájem o druhé pohlaví a sexuální kontakty. S koncem puberty se zájmy specializují – kulturní, technické, přírodovědné, turistika, cestování. Absenci zájmové sféry pubescenti často kompenzují orientací na nevhodný typ aktivit.

2.1.1 Perspektivní orientace

Perspektivní orientaci považuje Helus (1982, s. 152) za velmi důležitou hnací sílu. Děti s vyvinutou perspektivní orientací jsou ve škole výkonnější, mají lepší prospěch, jsou aktivnější apod.

Také Pavelková (1990, s. 39) chápe rozvinutí perspektivní orientace jako jeden ze základních předpokladů kvalitního projektu „životní cesty“. Představy o budoucnosti mají nejčastěji podobu přání nebo cílů a úkolů, které si jedinec klade

do budoucnosti případně které ho čekají a on je očekává. Sled a časová zařazení těchto cílů nebo přání pomáhá budoucnost časově strukturovat. Z tohoto hlediska tedy nejde o konkrétní obsah jednotlivých přání a cílů, nýbrž o časovou dimenzi, která je určující pro to, jak daleko jedinec „vidí“, či jak daleké cíle si klade. Konkrétní výběr (obsah) přání či cílů, které si jedinec klade nebo je přijímá do budoucnosti, je určován individuálně odlišnou strukturou ostatních potřeb jedince.

2.1.2 Profesní orientace

„Hlavním obsahem je zejména utváření a rozvíjení reálného profesního cíle a perspektivy mladého člověka a vlastností a schopností významných pro proces volby povolání, jeho vykonávání a eventuální rekvalifikace“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, str. 181)

Pavelková (1990, s. 39) zdůrazňuje, že rozvinutí perspektivní orientace u žáků patří pravděpodobně také mezi nejdůležitější vnitřní dispozice rozhodující o aktivní profesionální orientaci. V našich i cizích teoriích profesionální orientace převládá aktivační a osobnostní tendence. Tato tendence vychází z předpokladu, že výběr profese není chvilkovým rozumovým řešením, ale vystupuje vždy jako výsledek dlouhodobého procesu sebeurčení člověka ve světě profesí, neoddělitelného od rozvoje osobnosti celku. Tento proces může probíhat aktivně a efektivně, jestliže je na to osobnost připravena.

Pokud je jedinec v tomto smyslu nevyzrálý, proces profesionální volby probíhá většinou zpomaleně, osobnost se projevuje jako nepřipravená k samostatnému výběru profese, je nucena vybírat náhodně nebo pod vlivem okolí (rodičů) apod. Hlavní úkol profesionální orientace aktivizovat proces profesionálního sebeurčení není pravděpodobně možný bez celkové orientace žáků na budoucnost.

2.2 Motivace

Vágnerová (2001, s. 175) charakterizuje motivaci jako zaměřenost na dosažení určitého cíle, který se jeví žádoucí. Motivace ke školní práci může být různým způsobem navozena. Mohou ji ovlivňovat vnější podněty, (například požadavky rodičů, hodnocení učitelů, školní klasifikace apod.). Avšak nejdůležitější je to, jaký

postoj ke školní práci zaujímá sám žák. Zda se chce učit a akceptovat školní povinnosti.

Pokud mu motivace ke školní práci chybí, nebude pracovat tak dobře, jak by bylo vzhledem k jeho předpokladům možné a žádoucí. Je patrné, že základem motivace ke školní práci je postoj rodiny ke škole a ke vzdělání obecně, který dítě přijímá. Většina rodičů přijímá požadavek dobrého školního prospěchu jako obecnou normu, její akceptace je projevem určité sociální konformity. Rodiče usilují o to, aby se jejich dítě učilo, protože tak vyhoví společenskému očekávání. Pokud není školní prospěch důležitý pro rodinu, není důležitý ani pro dítě.

Lokšová (1999, s. 18) rozděluje dva základní druhy motivací:

vnitřní - snaha pracovat pro svoje vlastní uspokojení

- preference nových a flexibilních činností
- snaha pracovat samostatně a nezávisle
- preferování vnitřních kritérií úspěchu a neúspěchu v práci
- učení motivované zájmem a zvědavostí

vnější - učení motivované snahou získat dobré známky

- snaha pracovat pro uspokojení učitele nebo rodiče
- upřednostňování lehkých a jednoduchých činností
- závislost na pomoci učitele
- orientace na vnější kritéria posouzení výsledků

Orvin (2001, s. 159) charakterizuje školu jako první pracovní místo dítěte. Je to místo, kde se od něj očekává, že se naučí nové věci a naučí se zvládnout úkoly přiměřené jeho věku a jeho intelektuálním schopnostem. Tady se naučí, jak pracovat a být za svůj výkon odměňován. A to, jak zvládne učení jak na to budou reagovat ti, kterým na něm záleží, rozhodne o tom, zda si bude vážit v práci, za kterou nese odpovědnost, nebo zda v něm škola vyvolá pocit méněcennosti. Škola je tedy pramenem poznání, ale též místem, kde si dítě začne vytvářet představu o sobě samém i o tom, jak je způsobilé pro tento svět.

„Učitel by měl být svým žákům především partnerem, měl by jim soustavně poskytovat okamžitou pozitivní a zároveň formativní zpětnou vazbu, usměrňovat jejich rozvoj, oceňovat jejich pozitivní projevy. Zpětnou vazbu by žáci měli získávat při individuální i skupinové práci. Měli by porovnávat své názory s názory jednotlivců i větších skupin, a tím korigovat své představy o sobě samém i o druhých.“
(Zemánková, H., Horská, V., 2000, str. 21)

2.2.1 Funkce rodiny při ovlivňování zájmů dětí

Šimíčková - Čížková (2001, s. 78) tvrdí, že aby mohly být jakékoliv poznávací procesy u dítěte dobře rozvíjeny, musí být především rodiče ochotni předávat jim své dovednosti a vědomosti. Dětem je potřeba správně a srozumitelně vše vysvětlit s přihlédnutím k jejich věku. Děti také často přebírají zájmy svých rodičů, např. sportovní nebo v souvislosti s budoucím povoláním. Sociální a ekonomické podmínky života usnadňují nebo znesnadňují vývoj určitých zájmů.

Děti, žijící v rodině slavného tenisty, nemusí být talentované pro tuto hru, ale prostředí, které je obklopuje, jim takovou zájmovou orientaci implantuje. Prostředí sociálně a ekonomicky slabších rodin zase neumožňuje svým dětem provozovat finančně náročné zájmy, např. lyžování nebo cestování.

Působení rodiny se podle Hofbauera (2004, s. 61-62) uskutečňuje:

- Nápodobou a reprodukcí pozitivního volnočasového chování rodičů, a to prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny. Mezi tyto aktivity můžeme zahrnout společenské hry, domácí zábavy, oslavy, návštěvu koncertů, divadel, společné výlety, společné dovolené aj.
- Uskutečňováním pravidelných zájmových činností dětí v rodině. Sem můžeme zařadit činnosti sportovní, přírodovědné, turistické, umělecké, technické aj. Aktivita dítěte může být navazováním na zájem rodičů nebo může přecházet do jiné oblasti.
- Citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání svých dětí. Nejen rodiče pomáhají v rozvoji zájmů, ale s rostoucím věkem se k nim přiřazují další instituce jako zájmové kroužky, které mají různé zaměření.

2.2.2 Časté chyby dospělých vůči dospívajícím

Tartar - Goddet (2001, s. 67) uvádí, že dospívající často působí na dospělé dojem, že nepřikládají význam tomu, co jim dospělí říkají a jak se na ně dívají. Okamžitě se však prudce ohradí, jakmile se ve slovech nebo soudech dospělých objeví výtky nebo něco, co považují za mylné. Nejisté vyhlídky do budoucnosti vyvolávají v dospívajících určitý pocit nejistoty.

Hluboké společenské a hospodářské změny, jimiž procházíme, plodí strach, napětí a pocity úzkosti, protože před sebou nevidíme jasnou budoucnost. Tato situace může podporovat rozvíjení „katastrofických scénářů“, které promítají rodiče, učitelé a dospívající do hypotetické nebo pokřivené budoucnosti.

2.3 Funkce základní školy související s profesní orientací žáků

Naše společnost klade všem žákům základních škol za úkol získat do patnácti let svého věku základní vzdělání a připravit se na první volbu povolání. Způsob, jak s těmito úkoly jednotlivci postupně vyrovnávají, je odlišný a závisí na jejich životních podmínkách, na průběhu fyzického, psychického a sociálního vývoje žáků, do značné míry i na kvalitě a úrovni výchovné a vzdělávací péče ve škole a v rodině - a také na tom, zda při řešení individuálních problémů souvisejících s hledáním budoucí profesní orientace dostávají účinnou a včasnou pomoc.

V této době získá mnohý dospívající přesvědčení, že se ve škole učí něčemu, co nebude nikdy potřebovat, mnohé učivo se mu aktuálně zdá být zbytečné. Zatímco o hodnotě znalostí a dovedností, které si osvojili na 1.stupni základní školy (jde především o trivium: čtení, psaní a počítání), většina žáků nepochybuje, obsah výuky 2. stupně takto jednoznačně akceptován není.

Za hlavní úkoly základních škol v tomto směru považuje Gajdošová (2002, s. 137) tyto:

- žákům a jejich rodičům postupně zprostředkovat určitý systém studijně - profesních informací;
- v průběhu výchovně-vzdělávacího procesu soustavně sledovat a hodnotit fyzický, psychický a sociální vývoj žáků a jejich individuální zvláštnosti významné z hlediska jejich budoucího povolání;

- rozvíjet všeobecné speciální schopnosti žáků, formovat jejich studijní a mimoškolní zájmy a prohlubovat zájmy významné ve vztahu k volbě povolání, formovat jejich pozitivní postoje k pracovní činnosti a sebevzdělávání; včas vytvářet podmínky k nápravě poruch a potíží žáků v učení a chování, které ovlivňují jejich profesní vývoj;
- systematicky a dlouhodobě poskytovat žákům individuální pomoc při vytváření a ujasňování si profesních přání a životních plánů a při jejich konfrontaci s potřebami společnosti, pomáhat jim při posuzování a hodnocení předpokladů k dalšímu studiu či povolání a radou jim pomáhat při rozhodování o záměrech, které chtějí uskutečnit po skončení povinné školní docházky.

Také Možný (2002, s. 75) se zmiňuje o školství, především o schopnostech komunikace v cizích jazycích, jež jsou podle něj bolavým místem na výstupu ze základního, ale i středoškolského vzdělání. Je si vědom, stejně jako já, že nutnost znalosti cizího jazyka je v dnešní době poměrně ožehavým tématem. Zamýšlí se také nad minulostí a dnešní dospělou populací, která po letech ztracených v komunistickém zajetí, nezná jazyky. Podle něj na českých školách je věnováno výuce cizích jazyků výrazně méně hodin než ve vyspělých zemích Evropy.

2.3.1 Výchovný poradce

Výchovný poradce se podílí na informační činnosti zabezpečované zařízeními výchovného poradenství. Výchovný poradce vykonává následující konkrétní činnosti:

- poskytuje individuální porady žákům a jejich zákonným zástupcům v otázkách týkajících se dalšího studia,
- projednává se žáky a jejich zákonnými zástupci možnosti přestupu na jiný typ studia,
- poskytuje rady a dává doporučení žákům a jejich rodičům v případech, kdy z různých příčin žák nedokončí studium a předčasně z naší školy odchází,
- shromažďuje informace o možnosti dalšího studia na středních školách, o podmínkách přijetí na různé formy nástavbového studia a pro absolventy studijního

oboru obchodník shromažďuje informace o možnostech studia na vysokých a vyšších odborných školách, předává jim dostupné materiály týkající se přijímacích zkoušek,

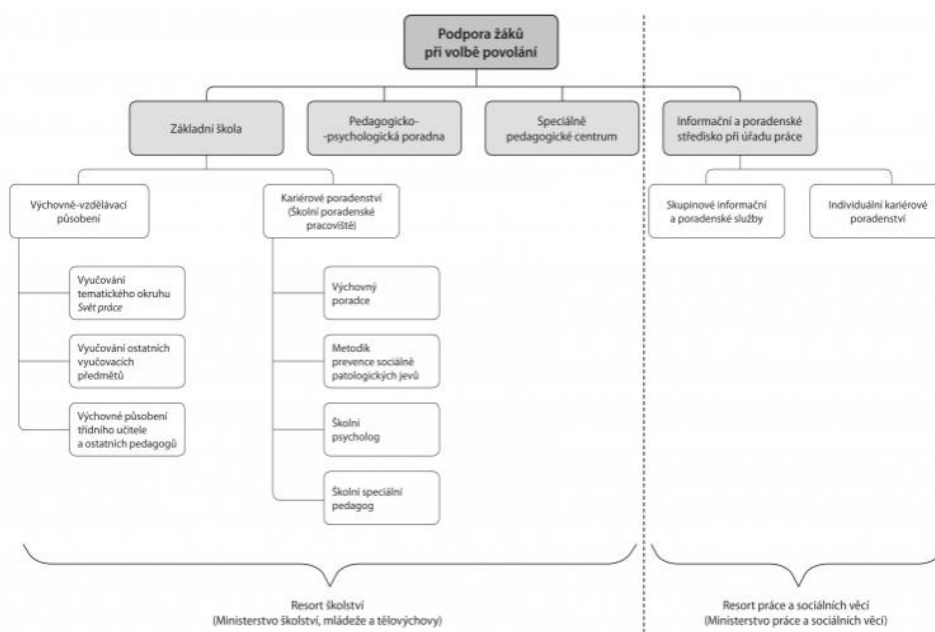
- účastní se dnů otevřených dveří pro žáky devátých tříd základních škol a podává informace o studiu i o vnitřním životě školy. Kontaktuje i výchovné poradce některých základních škol, aby vycházejícím žákům mohli podat ucelenější informace o naší škole i o profesním uplatnění absolventů na trhu práce,

- shromažďuje informace o pracovním zařazení i o pracovním uplatnění našich absolventů.

2.3.2 Systém poradenství

Existuje celá řada způsobů, jak je možné orientovat se ve světě lidské práce. Někomu poradí rodiče, jiný si vytvoří představu sám během studia na gymnáziu. Následující schéma nám umožní se lépe zorientovat v systému poradenství.

Schéma č.1 Systém podpory při volbě povolání

[Zdroj: Výchovné poradenství ZŠ Frýdlant]

V dnešní době informačních technologií je nám nabízeno také nepřehledné množství internetových serverů, odkazů a portálů, které se tématem volby povolání jen

hemží. Nejen žákům 9. tříd ZŠ jsou zde nabízeny odpovědi na otázky týkající se následné volby povolání, ale dospívající žák má možnost být informován o tom, co je to povolání, k čemu jej potřebujeme. Může si vyplnit dotazník zájmů a dovedností, jež mu umožní znát sám sebe, své znalosti a schopnosti, umět se dobře zhodnotit, což je velmi důležité pro volbu povolání, pro volbu střední školy, ale i celkově pro život.

Můžeme nalézt na určitých internetových stránkách ukázky informativních videofilmů, které dokumentují obrazem i slovem základní pracovní činnosti jednotlivých profesí, včetně ukázek konkrétního pracovního prostředí. Internet nám také nabízí mnoho počítačových programů pro samoobslužné testování profesních zájmů ve vazbě na povolání a příslušné vzdělání a mnoho dalšího. Domnívám se, že pro většinu dnešní dospívající populace je mnohem pohodlnější usednout k počítači a hledat potřebné informace na internetu z pohodlí svého domova, než dlouhé hodiny vysedávat po studovnách či knihovnách a listovat mnoha brožurami a knihami, což mnohdy může být přínosné nejen pro samotnou výuku, kdy žák má možnost přijít k mnoha informacím za velmi krátkou dobu.

2.4 Volba povolání jako předmět

Důležité je také objasnit pojem „povolání“. Jedna z definic zní: „*Povolání je označení specifického druhu činnosti nebo souboru činností vyčleněného v dělbě práce, jak je obecně vnímán ve společnosti. Blíží se ve svém obsahu pojmu sociální role, zatímco pojem profese je blízký pojmu postavení v sociálním systému organizace. Profese i povolání jsou sociálními institucemi.*“ (Nový I., Durynek A., 2006, s. 277)

Jak uvádí internetové zdroje MŠMT, dochází v současné dynamické době k pohybu v obsahu mnohých profesí a ke změnám na trhu práce. V souvislosti s měnícími se podmínkami pracovního trhu se zvyšuje nezaměstnanost, která postihuje všechny věkové skupiny včetně mladistvých osob. Vzhledem k výraznému nárůstu počtu nezaměstnaných mladistvých absolventů základních a středních škol se dosavadní nástroje zaměřené na ovlivňování volby budoucí vzdělávací cesty a profesní orientace žáků jeví jako málo účinné.

Jako jeden z důvodů selhávání mladistvých na trhu práce se ukazuje jejich nedostatečná připravenost na odpovědné rozhodování o volbě profesní dráhy a nízká schopnost realisticky hodnotit existující možnosti profesního uplatnění na trhu práce. Tato skutečnost vyvolala potřebu systematicky připravovat žáky na volbu povolání a na přechod do světa práce již během povinné školní docházky.

Pro výuku občanské a rodinné výchovy 9. tříd základních škol, jsou dnes používány učebnice velmi moderního vzhledu. Jednotlivé kapitoly jsou velmi stručné avšak výstižné. V učebnici občanské a rodinné výchovy pro žáky 9. tříd ZŠ, můžeme najít i kapitolu s názvem „V pracovním poměru“. Tento oddíl obsahuje 6 stran, na kterých jsou vysvětleny základní pojmy jakými jsou například předpoklady a sebehodnocení žáka, co je cílem profesního poradenství, jaká úskalí čekají na uchazeče o zaměstnání, rozdíl mezi brigádou a zaměstnáním apod. Podrobnější ukázka této kapitoly uvedena v příloze.

Žáci jsou poměrně zahlceni informacemi, týkající se volby povolání. ZŠ úzce spolupracují s pedagogicko - psychologickými poradnami, v některých případech, po domluvě se zákonnými zástupci, jsou žáci také posíláni na vyšetření s podezřením na poruchu učení, či chování, které by mohlo být jedním z faktorů, které ovlivní následnou volbu povolání.

Podle metodického portálu RVP, si předmět *Volba povolání* klade za cíl vypěstovat u žáků dovednosti nezastupitelné při rozhodování o důležitých životních krocích a při plánování vlastní budoucnosti. Výrazněji se zaměřuje na utváření a rozvíjení těch praktických dovedností a žádoucích osobních vlastností žáků, které jsou předpokladem pro jejich budoucí úspěšné začlenění do pracovního života.

2.4.1 Cíle předmětu Volba povolání

Již na prvním stupni ZŠ získávají děti první nepatrné poznatky o výrobních podnicích v okolí svého bydliště. O tom čím se stanou až dospějí si vyprávějí už v mateřské škole. Postupem času a věku se jejich názor na budoucí profesi samozřejmě mění. Od méně reálných profesí k reálnějším – běžnějším. Jde většinou o takové profese, se kterými přicházejí nejvíce do kontaktu během svého života.

Tento předmět rozšiřuje poznatky žáků o světě práce, přibližuje jim charakteristické znaky konkrétních povolání, existující pracovní příležitosti i reálné možnosti uplatnění absolventů základní školy na trhu práce, poskytuje jim dostatek příležitostí pro to, aby se naučili realisticky poznávat vlastní přednosti, možnosti a omezení ve vztahu k vybraným povoláním. Učí žáky orientovat se v důležitých profesních informacích a na základě dostupných informací se správně rozhodovat o volbě budoucího profesního zaměření a o výběru vhodného povolání, koriguje jejich představy a očekávání ve vztahu k vybranému povolání a ukazuje jim vhodné cesty vedoucí k dosažení stanovených profesních cílů.

Cílem předmětu Volba povolání podle Zemánkové (2000, s. 22), by měla být příprava žáků na přechod ze základní školy na školu střední a do zaměstnání, naučit žáky přebírat osobní zodpovědnost za vlastní rozhodování a bez negativních důsledků přecházet z jedné životní fáze do druhé, rozvíjet jejich samostatnost při rozhodování a upevňovat jejich adaptační schopnosti v nezvyklých životních situacích.

2.4.2 Obsah učiva předmětu Volba povolání

Obsah předmětu Volba povolání by měl být sestaven tak, aby se věnoval následující problematice:

- Sebepoznání – žáci si uvědomí nutnost poznání své osobnosti pro správnou volbu povolání;
- Rozhodování – žáci se naučí rozumně volit z daných možností;
- Akční plánování - žáci se postupně učí plánovat důležité životní kroky;
- Adaptace na životní změny - žáci si uvědomí nevyhnutelnost změn v životě;
- Možnosti absolventa základní školy - žáci získají přehled o nabídkách vzdělávání, profesní přípravy a zaměstnání;
- Informační základna pro volbu povolání - žáci se naučí vyhledávat, třídit a správně využívat potřebné informace;
- Orientace v důležitých profesních informacích - žáci se naučí využívat důležité informace o různých povoláních a profesích;
- Rovnost příležitostí na trhu práce - žáci se naučí čelit profesní diskriminaci;
- Svět práce a dospělosti - žáci si uvědomí, co od nich potenciální zaměstnavatelé mohou očekávat.

Touto oblastí se také zabývá dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky MŠMT z roku 2007, který upozorňuje na fakt, že v podmínkách tržní ekonomiky a svobodné volby vzdělávací dráhy, kdy není možné žáky nutit k výběru oboru, o který nemají zájem, je nutné využívat nepřímé nástroje. Měla by zde nastoupit i důležitá úloha zaměstnavatelů, kteří by měli žáky a jejich rodiče přesvědčit, že absolvent jimi žádaného oboru má perspektivní zaměstnání s možností dalšího vzdělávání a pracovního postupu v organizaci s dobrou ekonomickou situací.

Velmi vhodný materiál pro výuku tohoto předmětu nabízí metodická příručka Volba – příručka pro učitele, která obsahuje soubor užitečných námětů, příkladů a doporučení pro přípravu na vyučování i pro přímou práci se žáky. Nabízí výběr materiálů ověřených praxí, který mohou vyučující využít jako celistvý rámec koncipování výuky 8.-9. ročníků ZŠ. Najdeme v této příručce osvědčené úkoly a cvičení, pracovní listy, dotazníky, tiskopisy, schémata. Pro názornost je uvedeno v příloze několik akčních plánů a modulů, které tato příručka obsahuje.

2.5 Výchova k povolání

„Dobře koncipovaná výchova k povolání je schopna poskytnout všem školákům poměrně ucelený systém velmi cenných informací nejen o širokém spektru mnoha oborů lidské činnosti, ale zejména o jejich schopnostech, zájmech a předpokladech budoucího sebeuplatnění. Tyto informace jim umožní dospět k velmi racionálnímu rozhodnutí o volbě svého budoucího povolání a vybrat si vhodný profesní obor bez řady předchozích a velmi bolestivých omylů. Mikroprocesorové a komunikační technologie, výzkum vesmíru, hmoty, klonování organismů stejně tak jako i spousta dalších technických a technologických zázraků nás posunují do úplně jiné doby, která je oříškem vlastně pro každého z nás. Nejvíce ale pro většinu mladých lidí, kteří stojí před otázkou, čemu se budou věnovat a co by měli dělat.“ (Mezera A., 2002, s. 158)

V současné dynamické době dochází k pohybu v obsahu mnohých profesí a ke změnám na trhu práce. V souvislosti s měnícími se podmínkami pracovního trhu se zvyšuje nezaměstnanost, která postihuje všechny věkové skupiny včetně mladistvých osob. Vzhledem k výraznému nárůstu počtu nezaměstnaných mladistvých absolventů základních a středních škol se dosavadní nástroje zaměřené na ovlivňování

volby budoucí vzdělávací cesty a profesní orientace žáků jeví jako málo účinné. Jako jeden z důvodů selhávání mladistvých na trhu práce se ukazuje jejich nedostatečná připravenost na odpovědné rozhodování o volbě profesní dráhy a nízká schopnost realisticky hodnotit existující možnosti profesního uplatnění na trhu práce. Tato skutečnost vyvolala potřebu systematicky připravovat žáky na volbu povolání a na přechod do světa práce již během povinné školní docházky.

2.5.1 Výběr povolání dnes a v minulosti

Mezera (2002, s. 69-75) uvádí sedm kroků, podle kterých si mohou dospívající, jež stojí před volbou navazujícího vzdělávání či samotnou volbou povolání, určit svou míru připravenosti pro tento důležitý krok do jejich budoucího života.

První krok: Naučit se rozvíjet své schopnosti, dovednosti a zájmy. Jak pomocí školních výsledků, tak analýzou využívání svého volného času, testů studijních předpokladů.

Druhý krok: Nakupovat u skutečných odborníků. Vhodné také může být se na své budoucí povolání zeptat někoho, kdo se mu již léta věnuje. Třetí krok: Stanovit si konkrétní cíl, kterého chce žák dosáhnout. Tyto cíle by měly splňovat tři základní vlastnosti:

- dosažitelné,
- konkrétní a měřitelné,
- formulované písemně.

Čtvrtý krok: Ujasnit si, jaký je případný handicap dospívajícího žáka. Málokterý žák si uvědomuje, že má každý nějaký handicap – ztížené podmínky nebo zdravotní indispozice. Každý nemůže vykonávat řadu určitých profesí.

Pátý krok: Co se dělá navíc, to se vždy hodí. Nejružnější zájmové činnosti (krátkodobé, dlouhodobé).

Šestý krok: Poznat školu, kam se žák hlásí. Zde patří cenné informace o školách, které je dnes možné získat z různých příruček nebo internetu.

Sedmý krok: Pokusit se o kritické zhodnocení situace. Kritické myšlení pomáhá odhalit slabá místa.

Ukvapená rozhodnutí, která se zakládají na názorech někoho jiného jsou v životě nejhorší. Je nutné zvážit všechna pro a proti, všechny výhody i rizika spojená s tímto rozhodnutím.

Pro názornost uvádím tabulku, která naznačuje prestiže povolání z pohledu veřejného mínění:

Tab.č. 2 Prestiž povolání

Pořadí	Povolání	Průměrná hodnocení	Pořadí	Povolání	Průměrná hodnocení
1.	lékař	89,5	14.	účetní	53,5
2.	vědec	80,7	15.	majitel malého obchodu	51,2
3.	učitel na VŠ	78,5	16.	truhlář	50,8
4.	učitel na ZŠ	71,3	17.	opravář elektrospotřebičů	50,2
5.	programátor	66,3	18.	bankovní úředník	50,2
6.	soudce	64,8	19.	soustružník	47,7
7.	projektant	64,1	20.	policista	47,6
8.	starosta	60,1	21.	kněz	46,1
9.	manažer	59,4	22.	voják z povolání	44,8
10.	soukr.zemědělec	59,1	23.	sekretářka	43,7
11.	profes.sportovec	56,1	24.	prodavač	42,8
12.	novinář	54,4	25.	poslanec	39,9
13.	ministr	53,8	26.	uklízečka	29,4

[Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost, 2004]

Z uvedených výsledků lze sledovat v určitém rámci vývoj prestiže povolání. Obecně pozorujeme pokles prestiže manuálních povolání a růst prestiže s vyšší kvalifikací.

Může se nám také nabídnout otázka jaké parametry pro vzdělání a poté volbu povolání převažovaly a převládaly v dobách minulých. Možný (2002) posuzuje minulost takto: „*Zvlášť tragicky se zapsala do vzdělanosti národa léta normalizace.*

V rukou okupačního režimu se děti staly rukojmím, skrze které byli vydírání rodiče. Už vstup na střední školu byl pro některé děti poznamenané režimem nepřekročitelným prvkem. Pevné, úředně stanovené kvóty určovaly podíl dětí vyvolených pro další studium nejenom dle původu, ale i pohlaví. Mocné lobby zastaralého strojírenství a těžkého průmyslu si zajišťovalo stálý přísun chlapců k černému řemeslu.“
(Možný, I., 2002, s. 74)

2.5.2 Typ osobnosti a faktory ovlivňující volbu povolání

Volba jedince o budoucím povolání není pouze záležitostí vlastních představ a cílů. Je ovlivněna mnoha dalšími faktory, jejichž vliv je mnohdy podstatnější než vlastní plán. Nezřídka se stává, že se jedinec nakonec věnuje přípravě na jiné povolání, než o jaké měl zájem. Nejčastěji se vyskytují následující faktory:

- dosažené školní výsledky – prospěch
- ekonomická situace rodiny
- vliv rodičů – jejich vzdělání
- tradice povolání v rodině
- atraktivnost profese
- preference čisté, lehké práce v dobrém pracovním prostředí
- možnost vysokého výdělku
- relativní blízkost školy a její nabídka oborů
- ovlivnění výběrem kamarádů ze základní školy
- možnost vyhnout se v dalším studiu dosud neoblíbeným předmětům
- zdravotní stav jedince

Mezera (2002, s. 118) uvádí, že uvedené faktory nemůžeme chápat izolovaně, většinou jich působí při volbě povolání několik současně. Stejným způsobem nemůžeme určit, který faktor se vyskytuje nejčastěji, protože jejich posouzení je velmi individuální. Velmi často jsou ale v protikladu s vlastním zájmem jedince.

Melgosa (1999, s. 53) také velmi trefně poukazuje na faktory, které ovlivňují volbu povolání. Jsou jimi:

- **Osobnost.** Zřejmě nerozhodujícím činitelem při volbě povolání jsou vlastnosti a schopnosti mladého člověka. V období dospívání se o sobě

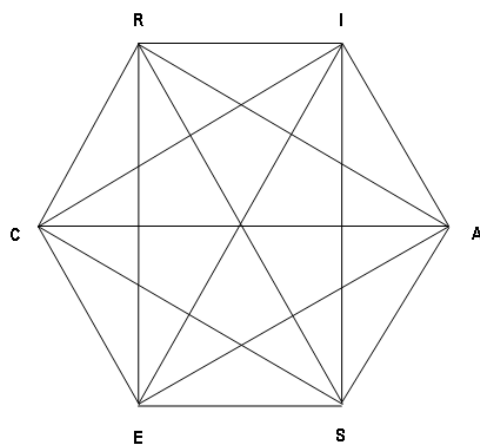
stále něco dovídá a tak si postupně nachází své místo ve společnosti. Uvědomuje si, jakého jsou jeho silné a slabé stránky, ozřejmuje si svůj duševní potenciál, ale i žebříček duševních hodnot. Tyto osobnostní rysy ovlivňují to, jak si dospívající sám sebe představuje v tom či onom povolání.

- **Prostředí.** Mladý člověk nežije ve vzduchoprázdnu, ale v prostředí, ze kterého neustále přijímá různé podněty. Přátelé, rodina, škola, ulice, televize a dokonce i povolání, se kterými přichází do styku mu poukazují na různé možnosti. V prostředí, kterým jsou obklopeni, se mladí lidé učí také chápat, jakou roli má v různých profesích otázka pohlaví. V dřívějších dobách se určitá povolání pokládala za výhradní doménu buď mužů nebo žen.
- **Vzdělání.** Zde máme na mysli odborné vzdělání, které žák získává ve škole. Kvalita výuky a učební osnovy určují úroveň vědomostí a mají vliv na rozhodnutí buď vstoupit do zaměstnání nebo dále studovat.
- **Pracovní příležitosti.** Ideální je, pokud si mladý člověk zvolí povolání na základě osobních předpokladů a schopnosti dosáhnout vytčeného cíle. Přesto však důležitou úlohu při rozhodování hraje trh práce. Některá pracovní místa jsou počtem velice omezená a je obtížné je získat. Mladí lidé tento fakt musí pochopit; a pokud si to neuvědomují někdo z dospělých by je měl informovat o tom, jaká je realita. Na druhé straně trh práce někdy nabízí mnoho míst v určité specializaci. To může být vítaná příležitost, aby mladý člověk začal přemýšlet o takové profesionální dráze, kterou do té doby nebral v úvahu.

Zajímavé je rozdělení různých typů osobností, které provedl John Holland. Rozdělil osobnosti do šesti základních skupin, které mají přímý vztah ke konkrétním typům povolání. Je pravda, že nemůžeme použít pouze tato kritéria, nicméně i ona mohou být důležitá pro sebezpoznání nebo být vodítkem pro odhad takového typu povolání které by mladého člověka uspokojovalo.

Na následujícím schématu můžeme vidět Rollandovo rozdělení.

Schéma č.2 *Hollandův hexagonální model osobnosti a pracovních prostředí*

R – (realistic) realistický typ osobnosti se zajímá o praktické záležitosti života a přitahují ho povolání související s těmito záležitostmi; většinou dává přednost těm úkolům, které vyžadují motorickou koordinaci a tělesnou zručnost (tesař, instalatér, zedník, ...)

I - (investigate) vynalézavý typ osobnosti rád pracuje s abstraktními skutečnostmi nebo myšlenkami; situace posuzuje z intelektuálního hlediska, uplatňují se ve zvýšené míře zejména ve výzkumu, či vědeckých oborech, kde jsou kladeny zvýšené nároky na zvládání přírodovědných oborů včetně matematiky (chemik, fyzik, biolog, ...)

A – (artistic) člověk umělecky založený je orientován výrazně tvůrčím směrem; Pro osoby s uměleckou osobnostní orientací je typické originální, intuitivní a imaginativní myšlení, milují tvořivost a tvůrčí umělecké aktivity jako je komponování hudby, stejně jako i hraní na hudební nástroje, tvůrčí psaní, kreslení, malování, či práce s kamenem s hlínou, herectví, podobně jako i tanec či baletní umění (hudebník, výtvarník, návrhář...)

S – (social) společenská osobnost; jedinci s touto osobnostní orientací jsou společenští, laskaví, přesvědčiví a družní, ochotní ke spolupráci, sociálně jsou velmi přátelští, se sklonem k altruismu, stejně jako i idealismu (psycholog, učitel, zdravotník...)

E – (enterprising) podnikavý typ osobnosti se člověk s rysy sebejistoty, dominance, má předpoklad uspět; jsou to osoby s podnikavou osobnostní orientací jsou ambiciózní,

energičtí, spoléhající se spíše na sebe, dobrodružně ladění, orientovaní na zisk, profit či společenskou úspěšnost, kterou dosahují prostřednictvím ekonomických, organizačních či politických prostředků (manažer, podnikatel, politik...)

C – (conventional) osobnost konvenčního typu; tento člověk má rád klidnou rutinní práci, plně respektuje řady a uznává autoritu svých nadřízených; Cítí se daleko lépe v jasně strukturovaném sociálním prostředí, kde jsou mimořádně úspěšní právě pro svou vysokou odpovědnost, přesnost při práci s daty, čísly a mnoha různými informacemi, které kladou požadavky na pečlivost a smysl pro detail (účetní, pokladní, knihovník...)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Pro získání potřebných údajů byla zvolena dotazníková metoda. Respondenty byli žáci 9. tříd ZŠ M. Kudeříkové a ZŠ F. Hrubína v Havířově. Dotazníkové šetření proběhlo v rámci výuky občanské výchovy. Sedm otázek, které dotazník obsahuje, by nemělo příliš časově zatížit odpovídající.

3.1 Sestavení dotazníku

Dotazník byl formulován pro žáky devátých tříd, tzn. pro osoby věkového rozmezí 14-16 let. Vybraný soubor měl 42 žáků. Návratnost dotazníků byla zajištěna na úrovni 100 %, neboť při jejich vyplňování jsem byla se žáky ve třídě vždy přítomna. Jednotlivé otázky byly zaměřeny na:

- faktografii (pohlaví respondenta)
- na osobnost respondenta (oblíbenost předmětů ve škole, názor na důležitost vzdělání, průběh a obtížnost přijímacích zkoušek jako kritérium pro výběr školy)
- volbu povolání (povolání rodičů, výběr povolání dle zájmů respondenta, kritéria pro volbu budoucího povolání)

Dotazník obsahuje celkem 7 otázek. Z toho jsou tři uzavřené (č. 2, 5, 6), tři otevřené (č. 1, 3, 4) a jedna škálová (č. 7).

3.1.1 Hypotézy a cíle

1. Žáci 9. tříd ZŠ považují vzdělání za důležitý předpoklad svého budoucího povolání.

2. Minimálně 90 % žáků 9. tříd základní školy chce vykonávat stejné povolání jako jejich rodiče.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda žáci 9. tříd považují vzdělání za důležité, zda mají představu nejen o výběru střední školy, ale i o budoucím profesním zaměření. Dále bylo cílem tohoto šetření zjistit, zda má povolání rodičů dotazovaných vliv na jejich volbu povolání, a také zda je důležitým prvkem při výběru

školy obtížnost a průběh přijímacích zkoušek. Poslední otázka se týkala kritérií, která by měla vliv na volbu povolání dotazovaných žáků.

3.2 Sběr dat

Před vlastním vyplněním byli žáci seznámeni se záměrem dotazníku, byli ubezpečeni o anonymitě vlastního výzkumu a byly zodpovězeny dotazy, aby se předešlo případnému nedorozumění s tématem. Čas na zodpovězení 7 otázek byl orientačně stanoven na 10 minut. Byli upozorněni na nutnost individuálního vyplňování. Celkem bylo odevzdáno 42 vyplněných dotazníků, z toho 23 respondentů byli chlapci a 19 byly dívky.

3.3 Výsledky dotazníkového šetření

Otázka č. 1: Napiš své 2 nejoblíbenější předměty ve škole.

U dívek převažovaly předměty především výtvarně a humanisticky zaměřeny. Na prvních místech byly uváděny předměty výtvarná a hudební výchova, dějepis, český jazyk. U chlapců tomu bylo naopak. Za nejoblíbenější předměty považovali žáci předměty tělesná výchova, zeměpis, chemie, fyzika a práce s PC.

Otázka č. 2: Je důležité vzdělání, nebo stačí životní zkušenost?

Všichni respondenti se shodují, že vzdělání je důležité. Výjimkou byly pouze dva chlapci, kteří si nebyli jisti.

Otázka č. 3: Jakou školu si budete vybírat a proč zrovna ji?

Většina respondentů, dívek i chlapců měla jasnou představu o výběru dalšího studia. Chlapci vybírali většinou školy se zaměřením na technické obory (odborná učiliště, střední odborné školy, elektroprůmyslové školy. Chlapci také vybírali mezi školami jako obchodní akademie, vojenské akademie či zdravotní škola. Děvčata vybírala školy také podle zájmu, především různá lycea (pedagogická, přírodopisná),

dále umělecko - průmyslové školy, obchodní akademie, jazykové školy, zdravotní školy či gymnázia.

Nejen zájem o daný obor hraje důležitou roli při výběru školy. Stěžejní jsou také reference, které jsou o jednotlivých školách podávány. Žáci si jsou také vědomi dalších možností, které jim umožní se lépe uplatnit po vystudování těchto škol. Jazykové znalosti, obchodní znalosti (obchodní akademie, hotelové školy), schopnost pomáhat lidem (zdravotní škola), připravenost do života (vojenská škola). Touto otázkou mělo být přibližně zjištěno o jaké školy mají dnešní dospívající zájem a jak vidí své uplatnění po jejich dokončení.

Otázka č. 4: Chtěl/a bys vykonávat stejné povolání jako tví rodiče?

Téměř většina dotazovaných, jak chlapci tak děvčata, shledává povolání svých rodičů za nezáživné, fyzicky náročné, špatně finančně ohodnocené či za povolání s nevhodnými pracovními podmínkami. Mnozí chtějí jít svou vlastní cestou, mají svůj vlastní cíl, nemají k povoláním svých rodičů žádný vztah.

Co nám do jisté míry tento výsledek tedy ukazuje.

- jde o přirozený postoj v období puberty (vše co dělají rodiče je špatně)
- touha změnit svůj život, abych nebyl jako rodiče

Otázka č. 5: Jaké chceš mít povolání?

S výběrem povolání úzce souvisí otázka č. 2 a 3. Žáci v mnoha případech vybírali z nabídky povolání s ohledem na oblíbenost předmětů a na svůj zájem o obor. Děvčata opět dávala přednost uměleckým oborům, ale také vybírala mezi obory jako astrofyzik, dramaturgyně, designéra či překladatelka. Můžeme říci, že zde se už jedná o jistou specifickou vyhraněnost zájmů.

Chlapci vybírali své budoucí povolání také s ohledem na výběr střední školy. Obchodní akademie – manažer, zdravotní škola – lékař, hotelová škola – kuchař, odborná střední škola a učiliště – automechanik, truhlář, tesař, elektroprůmyslová škola – práce s PC, daty, čísla.

Dnešní doba nabízí mnohem rozmanitější možnosti uplatnění se po základní škole. Odpovědi dotazovaných na tuto otázku, mne utvrdily v tom, že chlapci mají stále větší zájem o práci technického rázu, tedy práce s počítači, čísla, daty. Dívky dávají

přednost školám, které jsou nejen chváleny, ale jsou především prestižní. Dále vybírají pedagogická lycea, protože je baví práce s dětmi, vybírají zdravotní školy, aby mohly uplatnit svou touhu pomáhat a uzdravovat nemocné.

Otázka č. 6: Jsou pro tebe důležitým prvkem při výběru školy přijímací zkoušky?

Více než polovina dotazovaných děvčat, považuje přijímací zkoušky za důležitý prvek při výběru školy. Chlapci byli ve většině případů toho názoru, že průběh a obtížnost přijímacích zkoušek není tím nejdůležitějším prvkem při výběru budoucího povolání.

Touto otázkou jsem chtěla poukázat na fakt, že výběr školy je pro každého dospívajícího individuální záležitostí. Míra důležitosti přijímacích zkoušek, jejich průběh a obtížnost, je pro chlapce jiná než u dívek. Dospívající dívky jsou v otázkách výběru školy mnohdy více zodpovědnější než chlapci stejného věku.

Otázka č. 7: Podle jakých kritérií budeš vybírat budoucí povolání?

Až na tři chlapce a dvě dívky, pro které je výše výdělku tím stěžejním při volbě povolání, ostatní dotazovaní uvedli na prvním místě to, zda je bude jejich povolání především bavit. Jak můžeme vidět, v otázce peněz se žebříček kritérií u dívek a chlapců liší.

dívky :	1. jestli mne bude zaměstnání bavit
	2. kolik vydělám peněz
	3. v jakém prostředí budu pracovat
	4. jaké budu mít jiné výhody (služební auto, mobil, stravenky...)
chlapci:	1. jestli mne bude zaměstnání bavit
	2. v jakém prostředí budu pracovat
	3. kolik vydělám peněz
	4. jaké budu mít jiné výhody (služební auto, mobil, stravenky...)

Tato otázka poukazuje na důležitý fakt, že dívky i chlapci upřednostňují své zájmy, tím že vybírají povolání, které je bude bavit. Zajímavé je pořadí kritérií u dívek.

Ty na rozdíl od chlapců, umístily výši výdělku již na druhé místo. Můžeme říci, že dívky instinktivně uvažují o finančním zabezpečení své „budoucí“ rodiny.

3.4 Ověření hypotéz

3.4.1 První hypotéza

Žáci 9. tříd ZŠ považují vzdělání za důležitý předpoklad svého budoucího povolání.

Výsledky výzkumu potvrdily první z mých hypotéz., že většina dotazovaných měla zcela přesnou představu o svém budoucím povolání. Všichni dotazovaní souhlasili, že nestačí pouze životní zkušenost, ale je důležité vzdělání.

3.4.2 Druhá hypotéza

Minimálně 90 % žáků 9. tříd základní školy chce vykonávat stejné povolání jako jejich rodiče.

Tímto šetřením byla však vyvrácena druhá z mých hypotéz. Téměř 90 % dotazovaných odpovědělo, že se nechtějí v budoucnu věnovat stejnému povolání jako jejich rodiče. Ať již z hlediska nízkého finančního ohodnocení, nebo jejich povolání neshledali ničím zajímavým.

3.5 Vyhodnocení cílů výzkumu

Odpovědi na otázku, zda jsou pro žáky důležitým prvkem při výběru školy přijímací zkoušky, byly velmi vyrovnané. V kritériích, podle kterých by si žáci vybírali své budoucí povolání, hrálo důležitou roli především to, zda by je práce bavila. Vyrovnané opět byly možnosti, zda je důležitý výdělek či v jakém prostředí by měli povolání vykonávat. Na posledním místě byla možnost jiné výhody, které dotazovaní neshledali tím nejdůležitějším kritériem při volbě povolání. Je nutné vzít však také ohled na poměrně malý vzorek respondentů, který do určité míry může zkreslovat přesnost jednotlivých odpovědí.

ZÁVĚR

Za velmi výstižné pokládám přirovnání Melgosa (1999, s. 17), kdy čas dospívání může být jako chůze po laně. Jako provazochodec balancuje dospívající „na laně“, nataženém mezi dvěma světy, a nejednou přitom spadne. Na jedné straně stále ještě spjat s dětstvím, které teď však již rychle mizí v nenávratnu, na druhé straně s postupujícími léty nemilosrdně hnán do dospělosti, do času plného zmatků, rozporů, nejistoty.

V první kapitole teoretické části této práce bylo mou snahou přiblížit a vysvětlit jednotlivé faktory a klíčové okamžiky v životě dospívajících jedinců, které jsou nedílnou součástí nejen volby vzdělání a povolání, ale i součástí osobnostního růstu. Měli bychom vzít v úvahu, že v dnešní společnosti a v současném vzdělávacím systému se posouvá období, kdy mladí lidé nastupují do zaměstnání. Fáze dospívání se tak ještě prodlužuje.

Ve druhé kapitole se věnuji volbě budoucího profesního zaměření dospívajících. Můžeme říci, že v dnešní moderní společnosti je vzdělání jedním z klíčových faktorů, který – prostřednictvím vykonávané profese a úrovně finančního ohodnocení – určuje sociální postavení jednotlivce na společenském žebříčku. Domnívám se, že povolání má v životě člověka základní význam a je třeba, aby v něm byl spokojen. Tuto spokojenost prožívá tehdy, jestliže je jeho práce společností ceněna, může-li v povolání rozvíjet svou osobnost, získávat vyšší stupeň sebeúcty, být tvořivě činný.

V rámci dotazníkové šetření na ZŠ, které je součástí praktické části, jsem se přesvědčila, že řada dospívajících, mezi něž patří také žáci 9. ročníků ZŠ, má dost určitou představu o svém budoucím povolání, ale přesto je mezi nimi ještě dost těch, kteří nevědí co dál. Mnohdy ani samotná povolání rodičů, nejsou tím pravým lákadlem, pro budoucí volbu studia a povolání svých ratolestí. Často se děti rozhodnou pro povolání, jehož náplň je poměrně vzdálená tomu, co by si přáli rodiče. Domnívám se však, že je vhodné, když rodiče nějakým způsobem usměrní zkreslený pohled svých dětí na některá povolání. Učit mladé lidi, aby pozorovali své okolí kritickými očima, je snad vůbec to nejlepší, čím mohou rodiče přispět při volbě povolání.

Za velmi důležitý krok považuji také zavedení předmětu Volba povolání do koncepce výuky základních škol, kde by měl mít výchovný poradce spolu se školním psychologem možnost působit na žáky posledních ročníků. Tento předmět by mohl v mnoha směrech nejen usnadnit rozhodování dospívajícím, ale také jim pomoci najít mnohdy třeba i skryté vlastnosti a dovednosti.

Jednotlivé kapitoly této práce, ale také získaná data v dotazníkovém šetření jsou základním vstupem pro hlubší poznání zmíněné problematiky, a tedy vhodným podkladem pro další rozpracování, např. v diplomové práci.

RESUMÉ

Bakalářská práce s názvem *Dospívání a volba povolání* podává jednotlivé informace o období dospívání a volbě povolání. Je rozdělena na dvě hlavní části. První teoretická část popisuje fyzickou a psychickou stránku tohoto období (somatický vývoj dospívajících jedinců, rozvoj myšlenkových operací a poznávacích procesů apod.). Dále popisuje oblast motivační a zájmovou, která je nedílnou součástí volby povolání. Důraz je kladen na faktory ovlivňující volbu povolání. Těmi jsou rodina, škola, dispozice jedince, možnost uplatnit se na pracovním trhu a s ní spojená prestiž jednotlivých povolání. Za důležité, při procesu rozhodování o volbě povolání, shledávám také funkci samotného předmětu Volba povolání, který stejně jako pedagogicko-psychologické poradny a výchovní poradci, by měl usnadnit dospívajícím jejich rozhodování o své budoucnosti. Druhá, praktická část, je zaměřena na dotazníkové šetření týkající se vztahu žáků 9. tříd základní školy k budoucí volbě povolání. Práce je základním vstupem pro hlubší poznání zmíněné problematiky, a tedy vhodným podkladem pro další rozpracování, např. v diplomové práci.

SUMMARY

The bachelor thesis *Adolescence and choice of career* provides particular information about adolescence and choice of career. It is divided into two main parts. The first part deals with physical and mental aspects of this period (somatic development of adolescent individuals, development of thought and cognitive processes etc.). Another chapter of this part deals with the sphere of motivation and hobbies, which are the inseparable parts of the career choice process. The emphasis is laid on the factors that influence the choice of career. Among these factors, we can find family, school, individual dispositions, the opportunities in the labour market and the prestige of particular occupations. I consider the subject Career Choice, as well as the function of educational consultant and pedagogic-psychological consultancy, very important for the decision-making process. The second part is focused on question-forms. They apply to the students attending 9th year of primary school and their choice of career. The thesis can be used as a base for further elaboration e.g. in diploma thesis.

POUŽITÁ LITERATURA

ČAČKA, O. *Psychologie: duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 377 s. ISBN 80-7239-060-0.

GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. [Ze slovenského originálu přeložila Jitka Slavíková]. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 324 s. ISBN 80-7367-115-8.

HELUS, Z. *Pojetí žáka a perspektivy osobnosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 196 s. ISBN 14-548-82.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 9, Rodinná výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus. 2006. 152 s. ISBN 80-7238-528-3.

KLÍMOVÁ, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 264 s. ISBN 14-603-87.

LOKŠOVÁ, I. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 199 s. ISBN 80-7178-205-X.

MARHOUNOVÁ, J. *Dospívání*. 1. vyd. Praha: Empatie, 1996. 165 s. ISBN 80-901618-7-1.

MELGOSA, J. *Žít naplno*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 1999. 191 s. ISBN 80-7172-300-2.

Mezera, A. *Pro jaké povolání se hodím?* 1. vyd. Brno: Computer Press, 2002. 178 s. ISBN 80-7226-651-9.

MOŽNÝ, I. *Česká společnost*. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-624-1.

NEKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997.

s. 437. ISBN 80-200-0625-7.

NOVÝ, I., SURYNEK, A. *Ekonomie pro manažery*, 2. vyd. Praha: GRADA Publishing a. s., 2007. 288 s. ISBN:80-247-1705-0.

ORVIN, G. H. *Dospívání : kniha pro rodiče*. [Z anglického originálu přeložil Jan Roubal]. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. 180 s. ISBN 80-247-0124-3.

PAVELKOVÁ, I. *Perspektivní orientace jako činitel rozvoje osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1990. 84 s. ISBN 80-200-0055-0.

PAULÍK, K. *Vývojová psychologie*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. 66s. ISBN 80-7042-214-9.

PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8 .

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.

STRÁDAL, J., ÚLOVCOVÁ, H. *Úvod do světa práce*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2001. 56 s. ISBN 80-7200-289-9.

ŠIMÍČKOVÁ - ČÍŽKOVÁ, J. *Poznávání duševního života člověka*. 3. vyd. Olomouc: UP v Olomouci, 2001. 111 s. ISBN 80-244-0329-3.

TARTARE - GODDET, É. *Umění jednat s dospívajícími*. [z franc. originálu přeložila Šárka Belisová] 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 144 s. ISBN 80-7178-492-3.

TAXOVÁ, J. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 276 s. ISBN 14-426-87.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7188-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 304 s. ISBN 80-246-0181-8.

WEST, G. Kenneth. *Dobrodružství psychického vývoje – Kapitoly z vývojové psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 248 s. ISBN 80-7178-684-5.

ZEMÁNKOVÁ, H., HORSKÁ, V. *Volba – příručka pro učitele*. 1.vyd. Hněvín: Most, 2000. 254 s. ISBN 80-902651-3-8.

Internetové zdroje

1. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy Praha [online].rev.2009 [citováno 2009-03-19]

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-zarazeni-vzdelavaci-oblasti-vychova-k-volbe-povolani-do-vzdelavacich-programu-pro-zakladni-vzdelavani-cj-19458-2001-22-1>>

2. RVP metodický portál [online].rev.2009 [citováno 2009-09-29]

Dostupné z: <<http://www.rvp.cz/clanek/1936>>

3. CVVM, Sociologický ústav AV ČR portál [online].rev.2009 [citováno 2009-09-29]

Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100431s_eu50103.pdf>

4. Volba povolání [online].rev.2009 [citováno 2009-10-20]

Dostupné z: <<http://www.volbapovolani.cz/>>

5. Wikipedia [online].rev.2009 [citováno 2009-10-29]

Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Holland_Codes>

7. Výchové poradenství [online].rev.2009 [citováno 2009-11-05]

Dostupné z : http://www.vpfrydlant.cz/files/System_-_schema.jpg

8. Wikipedia online].rev.2009 [citováno 2009-12-03]

Dostupné z: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Erik_Erikson>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

V PRACOVNÍM POMĚRU

Správná volba

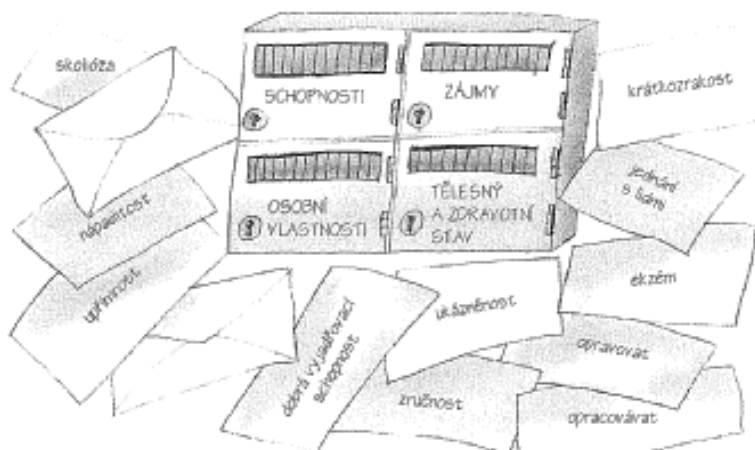
V současné době stojíš před rozhodnutím, které může být velice obtížné. Vybíráš si své budoucí povolání a přemýšlíš, na kterou střední školu nebo na který učební obor půjdeš po ukončení základní školy.

Které výhody a nevýhody by ti mohla přinést následující rozhodnutí?

OBlast	VÝHODY	NEVÝHODY
Gymnázium		
Střední odborná škola		
Učební obor		
Nástup do práce		
Nezaměstnaný		

K tomu, abychom se mohli dobře rozhodnout a vybrat si své budoucí povolání, je potřeba zvážit, jací jsme a jaké máme předpoklady. Pokud budeme znát samy sebe, anebo se o to alespoň budeme snažit, můžeme pak lépe rozhodovat o svém životě, o tom, co by se málo líbilo, v čem bychom našli uplatnění, smysl života.

Co by obsahovaly tvé schránky?

Jaký je tvůj zdravotní stav?

Znáš své přednosti a schopnosti? Dokážeš je uplatnit v běžném životě?

Co rád(a) děláš? Dokážeš vždy dokončit to, co jsi začal(a)?

Vysvětli rozdíl mezi povoláním a zaměstnáním.

Wi, čím se zabývá IPS (Informační a poradenské středisko pro volbu povolání) a kde ho najdeš?

Vi, kdo je u vás ve škole výchovný poradce a co je náplň jeho činnosti?

Co znamená „větš osud do vlastních rukou“?

Jak rozumíš tvrzení, že vzdělání je jednou z nejvyšších hodnot, které člověk může získat?

Vysvětli význam slov podceňování a přeceňování.

Zajímá tě, co si o tobě myslí ostatní? Umíš přjmout kritiku?

V PRACOVNÍM POMĚRU

Následující kvalifikační list ti pomůže odhadnout vlastní možnosti, což může být někdy velice složité.

Dalo by se říct, které povolání je ve vašem kraji nejtěžší?

Jsi ochoten / ochotna za práci cestovat, převážet se? Které problémy by s tím mohly být spojeny?

Dobře znám a ovládám .....
Jsem lepší než ostatní v mém věku v .....
Mám předpoklady pro .....
Mohli(a) bych se ještě změnit v .....
Baví mě .....
Svůj volný čas nejraději trávím .....

Na samostatný list dokonči v klidu a co nejpodrobněji uvedené věty. List nepodepisuj, a až budeš hotov(a), dej ho na hromadu k dotazníkům ostatních spolužáků. Každý si vylosuje dotazník někoho jiného a zahrraje si na profesní poradce. Pokuste se samostatně vybrat pro spolužáka nebo spolužačku alespoň jedno vhodné povolání. Svůj výběr musíte zdůvodnit.

Shrnutí

Pocit uspokojení z dobré práce nebo zaměstnání je velmi důležitý pro pocit životního štěstí. V zaměstnání trávíme zhruba jednu třetinu života, je proto důležité, zda se rozhodneme správně.

Každé povolání si žádá své

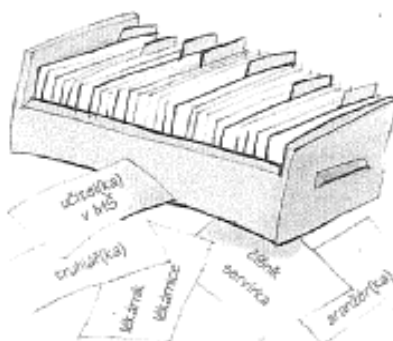
Neexistuje člověk, který by se hodil pro všechna povolání, a neexistuje člověk, který by se nehodil pro žádné.

Každé povolání vyžaduje od člověka jiný soubor schopností, vlastností... Provo při volbě budoucího povolání nestačí jen ohodnotit správně sám / sama sebe, ale také zdvojit požadavky jednotlivých povolání.

Popiš jejich:

- pracovní činnost – jak pracují, co konkrétně vykonávají;
- pracovní prostředí – místo, kde pracují;
- pracovní prostředky a předměty – s čím pracují a co při práci používají.

Své budoucí povolání vybereš opatrně a s rozvahou. Za pár let sice budeš moci změnit svou současnou volbu a rozhodnout se pro jiné povolání, vždy je ale těžší vrátit se a začít znovu než rovnou vykročit správným směrem. Můžeš si tak ušetřit mnoho sil, času i zklamání.

Podle čeho si lidé vybírají své zaměstnání? Co pro ně bývá rozhodující?

Co je důležité pro tebe?

Věnují se některým oborům častěji ženy než muži? Je tomu i naopak? Proč?

Za stejnou práci by měli všichni dostávat stejnou odměnu. Přesto bývají někdy ženy odměňovány lépe než muži. Co si o tom myslíš?

Zjistěte s pomocí internetu, které organizace se tímto problémem zabývají.

V PRACOVNÍM POMĚRU

Představ si, že zítra musíš odevzdat přihlášku na školu, která tě má připravit na tvé budoucí povolání.

Co o zvoleném povolání víš?

Znáš běžnou výši finančního ohodnocení tohoto povolání?

Jaké asi budeš mít uplatnění v životě, rozhodneš-li se pro toto povolání?

Najdi ve třídě spolužáky a spolužačky, kteří si vybrali povolání patřící do stejného oboru (např. stavebnictví).

Které další profese k tomuto oboru patří?

Vzájemně si porovnejte požadavky uvedených povolání.

U povolání společně doplňte pracovní činnost, prostředí, předměty a prostředky.

Shodují se požadavky tohoto povolání s tím, jaký(á) jsi?

Co musíš udělat pro to, abys mohl(a) vybrané povolání vykonávat?

Zatímco cílem profesního poradenství je vybrat pro jedince nejvhodnější profesi, cílem personálního poradenství je vybrat na určitou pracovní pozici nejvhodnějšího jedince.

Vybrat vhodného člověka na danou pozici není jednoduché.

Viš, co zaměstnavatelé požadují od svých zaměstnanců a co u nich oceňují?

Zaměstnal(a) bys člověka, který:

- ☐ si umí plánovat a organizovat čas a úkoly;
- ☐ aktivně používá cizí jazyk;
- ☐ má kultivovaný písemný projev;
- ☐ dobře myslí, logicky jedná a hodnotí situace;
- ☐ řeší problémy;
- ☐ dokáže se rozhodnout;
- ☐ umí najít a využít znalosti z několika oblastí;
- ☐ neustále se učí ze zkušeností;
- ☐ je čestný, bezúhonný a poctivý;
- ☐ je iniciativní, energický a vytrvalý;
- ☐ přijímá zodpovědnost za své jednání;
- ☐ dokáže pracovat samostatně;
- ☐ dokáže pracovat v týmu;
- ☐ je loajální;
- ☐ v určitých situacích je schopný ujmout se vedení nebo se naopak nechat vést.

Které z těchto předpokladů považuješ za obzvlášť důležité pro povolání, jež si chceš zvolit? Někteří lidé práci shánějí, ale neseženou, jiní se ji zase úmyslně vyhýbají.

Umožňují ti některé vyučovací předměty či jiné školní aktivity uvedené předpoklady získat?

Můžeš přinést několik výstřížků inzerátů s nabídkou zaměstnání a porovnat je s předpoklady uvedenými v učebnici.

Shrnutí

Při volbě povolání bys měl(a) vycházet nejen z toho, které povolání by se ti líbilo, ale zároveň bys měl(a) zvážit, zda máš pro ně předpoklady. Zamyslet se, co od něj očekáváš a zda se dané povolání ve skutečnosti nelíší od toho, co si pod ním představuješ.

Znáš i jiná přísloví týkající se důležitosti práce?

Které pracovní příležitosti jsou ve vaší obci, okolí, regionu?

V PRACOVNÍM POMĚRU

První brigáda, první zaměstnání

Známé české přísloví říká, že bez práce nejsou koláče. A protože se bez oněch „koláčů“ většinou neobejdeme, když chceme bydlet, jíst, oblékat se, bavit se... zpravidla chodíme do zaměstnání. Pokud je naše zaměstnání zároveň i naším koníčkem, je to opravdu výhra. Pokud ne, můžeme se alespoň snažit, aby nás naše práce bavila.

Vydělal(a) sis už někdy nějaké peníze sám / sama? Jak?

Proč ses pro to rozhodl(a)?

Jaký to byl pocit mít své vlastní vydělané peníze?

Jakým způsobem lze získat brigádu?

Kde můžeš sehnat informace?

Připrav si se spolužákem telefonický rozhovor: jeden z vás je zaměstnancem agentury sjednávající brigády, druhý má zájem o brigádu a chce si sjednat osobní schůzku.

Podobně jako brigáda si za pár let budeš možná hledat i své zaměstnání.

Vybírejte ve třídě dvojici a vyšlete ji na úřad práce.

Ostatní vyhledejte na internetu jeho stránky a odpovězte na následující otázky.

Zjistí:

- kde sídlí;
- k čemu slouží;
- jaké pracovní příležitosti nabízí;
- jaké má povinnosti;
- jak postupuje člověk, který se jde evidovat jako nezaměstnaný.

Víš, co znamená zkratka ZPS?

Možnost pracovního uplatnění lidem se změněnou pracovní schopností nabízí chráněná dílna. Tito lidé v dnešní tržní společnosti najdou pracovní uplatnění jen s obtížemi.

Znáš někoho, kdo i přes své zdravotní postižení vykonává práci, pro kterou se rozhodl a která ho baví?

V PRACOVNÍM POMĚRU

Představ si sebe asi tak za deset let. Tvé současné zaměstnání tě plně neuspokojuje a právě sis přečetl(a) inzerát, ve kterém jistá firma hledá zaměstnance na pozici vhodnou i pro tebe. Jak budeš postupovat?
Zahraj scénku, jak telefonuješ se zástupcem firmy.
Zjisti, kde získáš výpis z trestního rejstříku.
Napiš žádost a životopis. K životopisu přilož vhodnou fotografii.
Předveď s kamarádem(kou) průběh přijímacího pohovoru.
Na které otázky by ses měl(a) připravit?

Jak mají vypadat správné žádost a životopis?
Co všechno musí obsahovat?
Přines ukázkou.

... zašlete na personální oddělení svůj životopis s fotografií, žádost a výpis z trestního rejstříku, pozvánku na výběrové řízení obdržíte poštou...

Co víte o naší firmě?
Co nám můžete nabídnout?
Proč bychom měli přijmout právě vás?
Co od zaměstnání u nás očekáváte?
Proč se ucházíte o místo právě u nás?
Proč chcete odejít ze svého současného zaměstnání?

STRUKTUROVANÝ ŽIVOTOPIS

Osobní údaje

Jméno: .....
Datum narození: .....
Bydliště: .....
Kontakt: .....
Základní škola: .....

Dosažené vzdělání

2004–2010 – SS a SOU, Nová 1, Uheta – maturitní studium
2005–2008 – SS a SOU, Nová 1, Uheta – učební obor
pedagog pracovní

Předchozí zaměstnání

1. 5. 2013 – Obchodní tým PRO – vedoucí oddělení prodeje
8. 2010 – Brouk a Bělka, Západní 1, Uheta – prodeje

Vzdělání a schopnosti
jazyk – pověrné slovníci
AI
jazyk
PC – Word, Excel

Sestav pravidla, kterých by se měl(a) uchazeč(ka) o zaměstnání držet při přijímacím pohovoru. Svůj seznam porovnej s ostatními.
Nezapomněli jste na nic?

Odborné učiliště nebo střední škola a posléze např. i pomaturitní studium nebo vysoká škola tě připraví na výkon povolání, které sis vybrala(a) nebo ještě vybereš. Přesto se může stát, že se ocitneš v situaci, kdy nebudeš moci se zvoleným povoláním najít uplatnění na trhu práce.

Vysvětli, co je to rekvalifikace.
Kde můžeš získat potřebné informace?
Zjisti (např. na internetu), jakou rekvalifikaci nabízí váš úřad práce.
Vyhledej, které další firmy ve vašem kraji nabízejí rekvalifikaci.

Shrnutí

Při hledání zaměstnání můžeme využít pomoci některých organizací, zejména úřadu práce, který také zajišťuje podporu v nezaměstnanosti.
Když se ucházíme o zaměstnání, měli bychom dbát na přiměřené vystupování. Na přijímací pohovor se pečlivě připravíme a také životopisu a případně i žádosti o zaměstnání věnujeme náležitou pozornost.

Pracovní smlouva musí obsahovat tři podstatné náležitosti:

- den nástupu do práce;
- druh práce;
- místo výkonu práce.

Bez nich je smlouva neplatná.

Podmínky pro zaměstnávání mladistvých:

- dosažení 15 let a ukončení povinné školní docházky;
- sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou;
- přítomnost zákonného zástupce při uzavření smlouvy o pracovním poměru i jeho ukončení;
- jen práce přiměřená fyzickému a rozumovému vývoji;
- zákaz výkonu práce přesčas a v noci;
- nelze uzavřít dohodu o hmotné zodpovědnosti.

Za jakých podmínek může být u nás dítě zaměstnáno?

Vyhledej a pak vysvětli rozdíl mezi hlavními, vedlejšími a souběžnými pracovními poměry.

Vš, co znamená zkratka BOZP?

Jak je dodržována bezpečnost ve vaší škole? Jak jsou chráněni žáci i zaměstnanci? Uveď konkrétní příklady.

V PRACOVNÍM POMĚRU

V zaměstnání

Nástup do zaměstnání začíná uzavřením písemné pracovní smlouvy. Zároveň se zaměstnanec seznamuje s pracovním řádem (vnitřními směrnici) svého pracoviště.

Opatři si vzor pracovní smlouvy. Vysvětli, které náležitosti pracovní smlouvy obsahuje.

První vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem upravuje **zákoník práce**.

Která práva a povinnosti má zaměstnanec, která zaměstnavatel? Zkontroluj podle zákoníku práce. Vysvětli, co je to zkušební lhůta, kdy a na jak dlouho ji lze sjednat. Jaký je rozdíl mezi pracovní smlouvou uzavřenou na dobu určitou a pracovní smlouvou uzavřenou na dobu neurčitou? Zjisti, jak dlouhá je zákonem stanovená pracovní doba. Jak dlouho trvá dovolená na zotavenou a která pravidla platí při jejím čerpání?

Pracovní poměr bývá nejčastěji ukončen buď vzájemnou **dohodou** mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, nebo **výpovědí** ze strany zaměstnavatele nebo zaměstnance.

Který z uvedených výroků je dostatečným důvodem pro podání výpovědi ze strany zaměstnavatele? Může ti opět pomoci zákoník práce.

DOSTAVATE VÝPověď

Zaměstnavatel
Alfa, s. r. o.

Zaměstnanec
Adam Zahradka

uzavírají pracovní smlouvu
– pečat v pekárně Alfa,
Dlouhá 3, Horní Dolní
– nástup 1. 5. 2005.

Zjisti, jak dlouhá je výpovědní lhůta. Když podáš 8. března výpověď, odkdy ti začne běžet výpovědní lhůta a ke kterému dni skončí pracovní poměr? Vysvětli, co je porušování pracovní kázně.

Shrnutí

Důležitým pramenem pracovního práva je zákoník práce. Obsahuje zákon upravující vznik a ukončení pracovního poměru a všechny náležitosti vyplývající z právního vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Proto by se s ním měl každý zaměstnanec seznámit a umět ho používat.

7777

**MOUČU ČÍSLO 2
ROZHOVORÁNÍ**

JAK SE ROZHODUJEME O VLASTNÍ BUDOUCNOSTI

Máče píle - rozhodování

1. Jak se rozhodl rozhodnout?

2. Jaké ti něco při rozhodování?

3. Jaké máš přání, jaké máš přání?

78

JAK SE ROZHODUJEME O VLASTNÍ BUDOUCNOSTI

**MOUČU ČÍSLO 2
ROZHOVORÁNÍ**

Máče píle - rozhodování o vlastní budoucnosti

Čin či nečin?
Kam jdu? Kde jdu?
Co chci? Co nechci?
Co chci dělat?

1. Jaké máš přání, jaké máš přání, jaké máš přání?
Vlastní rozhodnutí, jaké máš přání, jaké máš přání?
Vlastní rozhodnutí, jaké máš přání, jaké máš přání?
Vlastní rozhodnutí, jaké máš přání, jaké máš přání?

2. Jaké máš přání, jaké máš přání, jaké máš přání?

3. Jaké máš přání, jaké máš přání, jaké máš přání?

4. Jaké máš přání, jaké máš přání, jaké máš přání?

79

WOCUL ČÍSLO 3
AUCENI PLAVNOSTI

[illegible]

MODUL ČÍSLO 4 ASPIRACE NA ŽIVOTNÍ ZMĚNU MAPA POPULÁRNÍ CELKOVÝ PŘEHLED O KONKRETNÍ PROFESI	
MAPA POPULÁRNÍ CELKOVÝ PŘEHLED O KONKRETNÍ PROFESI Číslo respondentů: Jako první jste se seznámil s odbornými informacemi o této profesi a její roli v společnosti. Pomocí žluté: - vyznačil se v mapě populární, například v roli odborníka informací; - popsal práci a podmínky v oboru populární; - uvedl, že populární práce je důležitá pro společnost; - uvedl, že populární práce je důležitá pro společnost; - uvedl, že populární práce je důležitá pro společnost. Modré doporučení: Ukažte se na úřad a popsat mapu populární. Popisujte se o pracovním místě podle zadaných velkých písmen a mapy je vyznačil se v mapě populární tak, aby byla snadno rozpoznatelná pracovní podmínky. Nabízený postup: 1. Popis práce populární mapy populární; 2. Popis práce populární mapy populární; 3. Popis práce populární mapy populární; 4. Popis práce populární mapy populární. Všechny podmínky: Tržby mapy populární. Odkazy: Co máte vyhledat z mapy populární? Co se dozvíte z mapy populární? Máte-li nějaké další informace a mapy? Společně popsat mapy pro všechny populární?	MAPA A POPULÁRNÍ PRACOVNÍ SÍLA NA TRHU PRÁCE V OBLASTI MODUL ČÍSLO 8 ASPIRACE NA ŽIVOTNÍ ZMĚNU Číslo respondentů: Jako první jste se seznámil s odbornými informacemi o této profesi a její roli v společnosti. Pomocí žluté: - vyznačil se v mapě populární, například v roli odborníka informací; - popsal práci a podmínky v oboru populární; - uvedl, že populární práce je důležitá pro společnost; - uvedl, že populární práce je důležitá pro společnost; - uvedl, že populární práce je důležitá pro společnost. Modré doporučení: Ukažte se na úřad a popsat mapu populární. Popisujte se o pracovním místě podle zadaných velkých písmen a mapy je vyznačil se v mapě populární tak, aby byla snadno rozpoznatelná pracovní podmínky. Nabízený postup: 1. Popis práce populární mapy populární; 2. Popis práce populární mapy populární; 3. Popis práce populární mapy populární; 4. Popis práce populární mapy populární. Všechny podmínky: Tržby mapy populární. Odkazy: Co máte vyhledat z mapy populární? Co se dozvíte z mapy populární? Máte-li nějaké další informace a mapy? Společně popsat mapy pro všechny populární?

Dotazník – Volba povolání a já (anonymní)

Zakroužkuj:

dívka / chlapec

1. Napiš 2 nejoblíbenější předměty ve škole.

2. Zakroužkuj: Myslíte si, že je vzdělání důležité nebo stačí životní zkušenost?

Ano, je důležité / Stačí životní zkušenost / Nevím

3. Jakou školu si budeš letos vybírat, a proč zrovna ji?

4. Chtěl/a bys dělat stejné povolání jako tví rodiče?

ano/ne (proč)

5. Víš jaké chceš mít v dospělosti povolání? Vyber, doplň dle tvých zájmů..

práce s PC
umělecký obor (hudba, tanec, zpěv, výtvarnictví...)
lékař(ka)
učitel(ka) na MŠ, ZŠ, SŠ, VŠ
kuchař(ka)
řidič(ka)
sportovec/sportovkyně
jiné...

6. Jsou pro tebe důležitým prvkem při výběru školy přijímací zkoušky? Jejich průběh, obtížnost...

ano jsou pro mne důležité / ne nejsou

7. Podle jakých kritérií si budeš vybírat své budoucí povolání? Seřaď od nejdůležitějšího 1- 4

podle výdělku peněz
podle toho, zda mě bude povolání bavit
v jakém prostředí budu pracovat
jiné výhody (služební mobil, auto, stravenky...)

Děkuji za Váš čas, hezký den!